

Labinjonska cakavica u borbi protiv zaborava

Dobrić Dabić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:302979>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Diplomski sveučilišni studij kulture i turizma

KATARINA DOBRIĆ DABIĆ

LABINJONSKA ČAKAVICA U BORBI PROTIV ZABORAVA

Diplomski rad

Pula, ožujak 2024.

Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Diplomski sveučilišni studij kulture i turizma

LABINJONSKA ČAKAVICA U BORBI PROTIV ZABORAVA

Diplomski rad

Ime i prezime studentice: Katarina Dobrić Dabić

JMBAG: 0145007480

Studijski smjer: Sveučilišni diplomski studij kulture i turizma

Akademska godina: 2023./2024.

Kolegij: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, ožujak 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Katarina Dobrić Dabić, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 7. ožujka 2024.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Katarina Dobrić Dabić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Labinjonska cakavica u borbi protiv zaborava“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli, 7. ožujka 2024.

SADRŽAJ

UVOD.....	6
2. LABIN GRAD.....	10
2.1. LABINSKA REPUBLIKA.....	11
2.1.1. RUDARI – NOSITELJI KLASNE BORBE.....	13
2.1.2. PRIZNANJE RUDARIMA – ŠOHT.....	17
2.2. RAZDOBLJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA.....	18
2.2.1. NASELJAVANJE.....	19
3. STANOVNIŠTVO, IDENTITET I CAKAVICA.....	20
3.1. NAŠE BESEDI.....	24
3.2. UPIS LABINJONSKE CAKAVICE U REGISTAR KULTURNIH DOBARA REPUBLIKE HRVATSKE.....	25
3.2.1. FESTIVALI, PLESIVI I TRADICIJE.....	27
3.2.2. MIŠLJENJE MLADIH I STARIH LABINJANA.....	31
4. PROMICANJE CAKAVICE.....	35
4.1. LABINJONI NA DJELU.....	37
4.1.1. KADÄ ĆE SE GOVORIT PO NASE?.....	47
4.2. ULOGA INSTITUCIJA U OĀUVANJU CAKAVICE (MINISTARSTVO, GRAD).....	49
4.3. <i>VERBA VOLANT, SKRIPTA MANENT</i>	51
5. PISANA RIJEĀ.....	55
5.1. OSNOVE GRAMATIKE.....	58
5.1.1. SAMOGLASNICI POSEBNOG IZGOVORA I NAGLASCI.....	59
5.2. IZVORNI GOVORNICI.....	59
6. BORBA PROTIV ZABORAVA.....	62
7. ZAKLJUĀAK.....	63
POPIS LITERATURE.....	65
POPIS SLIKA.....	67
SAŽETAK.....	70
ABSTRACT.....	71

UVOD

Sjećanja iz djetinjstva ona su koja nas prate cijeli život, koje sanjamo, zaboravljamo ili se emotivno prisjećamo u želji da nas upotpune i oblikuju do kraja. Otkrivajući svoje korijene, svoju obiteljsku povijest, pritom sagledavajući svoju sadašnjost, bolje shvaćam tko sam, koji su mi prioriteti i koliko su na mene utjecali moji preci. Obitelj je ta koja s koljena na koljeno prenosi svoje nasljedstvo, tradiciju, običaje, način razmišljanja, djelovanja i jezik. Jezik kojim progovorimo prenesen nam je rođenjem, dio je nas i veza s našom obitelji i zajednicom. Neprekidiva nit koja nas spaja i koju svi koristimo na isti način.

Pokušala sam se sjetiti trenutka kada sam shvatila da nona i nono pričaju drugim jezikom. Kao djeca smo brat i ja imali nadimke iz milja. Ja sam bila *škvincija* (hr. vrcasta), a brat *pantalûn* (tal. farabuto). Nono i nona su to očito dobro procijenili. Nikada nam nisu točno objasnili značenje tih riječi, za koje zapravo ne postoji ni prijevod, ali smo ih s godinama usvojili i točno znali što njima žele naglasiti.

Ovaj diplomski rad posvećujem svojoj pokojnoj noni Mariji Milevoj (1925. – 2020.), rodom iz Presike, ženi iznimne snage i upornosti čiji je prvi posao s 13 godina, za vrijeme talijanske uprave, bio u parfumeriji u starom gradu, da bi se potom našla u NOB-u i radila u komitetu u Rijeci i Puli. Voljela je biti dama, ali se u životu ipak naradila i borila za ono što je smatrala najbitnijim, a to su bili njezina obitelj i obrazovanje njezine djece.

Nono Ive - Ivan Živolić (1923. – 1997.), kojega su zbog posebnog izgleda zvali Kirk Douglas de Arsija (tal. iz Raše) bio je svestran, elektro varitelj, šofer i nabavljač u Istratransu te uzoran otac koji je iz fašističke talijanske vojske 1943. u Napulju prebjegao Englezima. U kraljevskoj vojsci služio je tri godine tijekom kojih je usvojio engleske manire i jezik, ali nije zaboravio ljubav prema zavičaju u koji se vraća 1946., nakon što odbija daljnji rad za britansku kraljevsku vojsku i njihove specijalne postrojbe.

Slika 1. Nona Marija

Slika 2. Nono Ivan

Izvor: osobna arhiva autorice

Nono i nona su se upoznali u poslijeratnom Labinu 1946., kada se aktivno koristio talijanski jezik u društvu, poslu i institucijama. Bila je to ljubav na prvi pogled, kažu, makar to nona, ponosna Labinjonka, nikada nije htjela priznati, *nikad cedit*.

Unutar četiriju zidova koristila se čakavica, tako su moja mama Plačidija Živolić (1947.), liječnica specijalistica, i ujak Josip Živolić – Pino (1951.), super intendent u brodarstvu, kod kuće govorili čakavicom. Ipak, naučili su i talijanski, s obzirom da su ga nono i nona koristili kad nisu htjeli da djeca razumiju temu o kojoj se govori.

Ponosna sam što sam u nasljeđe od svoje majke i njezine široke obitelj rođaka s Labinštine (rudara, strojara, varitelja, kapetana, profesora, novinara, knjigovođa) dobila ovaj prekrasan melodičan *zajik*, kako ga zovu Labinjoni.

Preneseno mi je nešto više od samog jezika, to je strast, borbenost i vjera u sebe *jer Labinjoni su takovi, sa svojin dišpetom i teplinom*. Izazovi su bili njihova svakodnevnica. *Krepat ma ne molat* parola je koja se mnogo puta u Istri spominje.

Labinjonima se pokušalo oduzeti identitet, jezik i uvjerenja, no nitko nikad u tome nije uspio. Spomenula bih rođake Sergia i Alda Blažića, rodom iz Raše, ziu Anitu i barba Silvaneta iz Presike, tetu Vilmu Oručević (rođ. Milevoj), koja se sa obitelji i sestričnom Jasminkom Oručević vjenčanu Jukić preselila u Ameriku 1996., ali koja nikad nije zaboravila svoju cakavicu naučenu za vrijeme ljetnih praznika u Labinu i koju i danas aktivno koristi. Svi su ti ljudi snažno utjecali na moje odrastanje i na ljubav prema majčinom zavičaju. Ta je melodija koju sam imala priliku slušati, upijati i uživati postala dio mene.

Slika 3. Familija Živolić

Izvor: arhiva autorice

Suda kuda hodi naš šlovek, suda kuda se gona po nase i cuje lepa tepla beseda. Da lepa? Najlepca na ven svete! Beseda s ko smo se zlegli, ko nas je mater navadila, ko smo cicali zajno z njenen mlekom. Beseda ot ke se ne more uč i po ke smo drugošlji ot drugeh. Beseda prez ke ni ni nas i ka nas služi do zadnjega diha na ven svete.¹

¹ M. Milevoj, *Sipe Labinjon van gona šcorice*, Naklada Mathias Labin, 2000., str. 5.

Ciljevi ovoga rada su:

- a) Definirati pojmove Labinska republika, nematerijalna kulturna baština, labinjonska cakavica i druge pojmove važne za razumijevanje teme.
- b) Pružiti pregled povijesti grada te bogatstvo cakavštine u dijelima autora i ostalih promotora cakavice.
- c) Istražiti ima li grad Labin potencijal za razvoj, opstanak i daljnje promicanje labinjonske cakavice kao dio nematerijalne baštine Istarske županije.

U skladu s postavljenim ciljevima rada, u radu se ispituje **hipoteza:**

Istarska županija kao dvojezična regija vrednuje multikulturalnost i višejezičnost. Promiče očuvanje dijalekata te običaja svakog svojeg kraja. Kaže se “što više jezika znaš, to više ljudi vrijediš”.

Promicanjem cakavice kroz pisana djela uvodi ju se u dječje vrtiće, škole i obiteljske domove. Nacionalne, županijske i gradske vlasti trebaju nastaviti suradnju u pružanju daljnje potpore mlađim i starijim književnicima, akterima u društvu te ličnostima koje se bore za opstanak labinjonske cakavice. Jezik je potrebno poznavati, promovirati i aktivno koristiti. To je jedni način da ga se spasi od zaborava.

2. LABIN GRAD

Na brescìce je Labìn, môje najlèpce dôma.

Labin kroz svoju povijest seže daleko u IV. stoljeće prije nove Krsita, kada ga naseljavaju Kelti i Iliri. Nitko ne može poreći da su već tada znali cijeliti ono što je lijepo. Grad na brdu oduvijek je privlačio razne osvajače svojom prirodnom osnovom, brežuljcima, morem te spojem zelenog i plavog.

Prvi povijesni izvor koji spominje Labin je antički pisac Artemidor iz Efeza u II. stoljeću pr. Kr. U antičko doba Labin se navodi pod nazivom Albona ili Alvona.²

Početakom IX. st. spada u red srednje razvijenih istarskih središta. Sredinom X. stoljeća Labin se nalazi na rubovima hrvatske države.

Zbog razmirica i sukoba između doseljenika i starosjeditelja sazvana je 804. godine Rižanska skupština na kojoj sudjeluju i predstavnici Grada. Temeljem tog dokumenta doznaje se da je Labin plaćao godišnji porez u iznosu od 30 zlatnika, a taj podatak ukazuje da je on spadao u srednje razvijene istarske gradove.

Godine 1341. Labin dobiva svoj Statut koji će potom gotovo pola tisućljeća određivati način života u gradu. Labinski statut bio je sličan statutima ostalih istarskih gradova, ali se dolaskom Mlečana na vlast (višestoljetna mletačka uprava 1420.-1797.) više puta mijenjao na štetu Labinjana. Mletačka vlast je osobito bila značajna za Labin, kako zbog njegovog arhitektonsko-urbanističkog nasljeđa, tako i zbog začetaka rudarske proizvodnje ugljena.

U XVI. st. Labin je iznjedrio Balda Lupetinu i Matiju Vlačića Ilirika, dva vrlo istaknuta borca reformatorskog pokreta. U XIX. st. živjela je Giuseppina Martinuzzi, profesorica, borkinja za jednakost i ravnopravnost društva, socijalistica, pedagoginja, spisateljica, novinarka i pionirka među ženama onog vremena koja je svojim djelovanjem ostavila neizbrisiv trag iza sebe te osigurala svoje mjesto u povijesti Istre, Italije, ali i puno šire.

Tijekom austrijske uprave rudarstvo postaje temelj gospodarstva Labinštine. Austrija je zaslužna za posvemašnju modernizaciju grada i njegove uprave, za kulturni i opće društveni napredak. Premda je Labin tada bio po stanovništvu pretežito talijanski grad, u njemu su slobodno djelovala hrvatska udruženja.

² <http://www.labin.hr/povijest>, 22. listopada 2022.

U doba talijanske uprave (1918.-1943.), zbog zahtjeva države, rudarstvo ugljena, ali i boksita, doživjelo je izvanredan razvitak. Opsežnim melioracijskim zahvatima mijenja se čak i geomorfološki oblik teritorija te grade dva nova naselja – Raša (Arsia) i Podlabin (Pozzo Littorio d’Arsia). Mnogo se ulaže u infrastrukturu, a osobito u izgradnju vodovoda. Postupno sve više jača otpor državnoj politici i snažno antifašističko opredjeljenje u periodu između dva rata, a osobito nakon kapitulacije Italije, stvaraju se temelji za partizanski pokret i oružanu borbu koji rezultiraju priključenjem Istre, pa i ovih krajeva, u novu jugoslavensku državu.

Danas je Labin mjesto malih trgovaca, obrtnika, radnika, poljoprivrednika, umjetnika te djelatnika u turizmu. Mjesto u kojem se spaja istok i zapad, gdje su zbog rudnika naseljavane generacije Bosanaca, Srba, Hrvata, Mađara, Talijana i tako redom. Kultura, multinacionalnost, isprepletenost ljudskih sudbina povezale su građane u zajedničkom identitetu, poštujući ipak autohtone tradicijske običaje svakog pojedinca.

2.1. LABINSKA REPUBLIKA

Da se svojni ne zobi.

Nakon pada Austrougarske Monarhije poslije završetka Prvog svjetskog rata Italija zauzima i talijanizira područja Istre i dijelove Dalmacije te iskorištava stanovništvo i gospodarski potencijal prisvojenih područja. God. 1921. u Trstu fašisti preuzimaju sjedište radničkog odbora, spaljuju ga i napadaju predstavnike sindikata rudnika Raše.

Giovanni Pipan, sindikalni vođa, biva brutalno premlaćen 1. ožujka 1921. u Pazinu, gdje ga presreće jedna fašistička grupa, da bi potom bio uhićen. Uz loše radne uvjete koji su prouzročili brojne smrti i krajnju eksploataciju radnika te rastuće nasilje, to je bila kap koja je prelila čašu. Štrajk rudara, njih šestotinjak, započinje odmah sutradan. Po uzoru na neke slične primjere štrajkova odlučeno je i da se preuzme rudnik. Do sljedećeg dana štrajku se pridružuje ostalih dvije tisuće rudara, koji zaposjedaju tri rudarska okna i separaciju u luci Štalije, bitne zbog kasnije prodaje ugljena.

Kratokrajnu samoupravnu komunu - Labinsku republiku - proglasili su pobunjeni istarski rudari u borbi protiv fašističke politike. Rudari su tražili bolje uvjete rada i zaštite na radu kao

i bolje plaće, stoga zauzimaju rudnike, proglašavaju republiku pod krilaticom 'kova je naša' (rudnik je naš), organiziraju vlast i takozvanu crvenu stražu kao zaštitu od fašista te sami rukovode proizvodnjom rudnika, uz potporu dijela seljaka zemljoradnika. Labinska republika nije imala nikakve oblike državnosti, a zvučni naziv „republika“ vjerojatno dolazi od naslova u tadašnjoj štampi: „La Repubblica rossa“ („Crvena republika“).³

Slika 4. Zastava Labinske republike

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Labinska_republika, 20. listopada 2022.

Slika 5. Rudari na okupu

izvor: <https://www.labin.com/vijesti/tag/rudari>, 6. veljače 2024.

³ https://lupiga.com/vijesti/kova-je-nasa-sto-godina-od-crvene-republike-i-prvog-antifasistickog-ustanka-u-europi?fbclid=IwAR2iCxUMJ5L7JFDo0jgpsspr5oKjuui2FVRCA_aQUUJ48JyoO0re55AWvI, 22. listopada 2022.

Formiranim „crvenim stražama“ zapovijeda Francesco da Gioz, dok komunom upravlja sindikalac Pippan. Lokalno stanovništvo uvelike podržava štrajk rudara kroz hranu, dok veliku pomoć i materijalnu podršku dobivaju od „Crvenog baruna“, Giovannija Tonettija, plemića porijeklom iz Venecije koji je od ranije bio aktivno uključen u socijalistički pokret, a čija je obitelj imala svoju palaču u Plominu, nedaleko Labina, kao i brojna zemljišta u okolici. Tonetti se odlučuje priključiti Labinskoj republici i u narodu dobiva nadimak koji u originalu glasi „Črljeni baron“. ⁴

Dagoberto Marchig obnavlja proizvodnju po nalogu radničke samouprave preko Štalija, gdje otpremaju brod nakrcan ugljenom. Fašistička samouprava nakon trideset sedam dana, 7. travnja, uspeva slomiti slabo naoružane „crvene straže“ taktikom „blitzkriega“, napada s leđa i s mora s dva ratna broda. Rudarima je ponuđena mogućnost predaje koju oni odbijaju. Sutradan fašisti napadaju rudare s oko tisuću vojnika i karabinjera. U borbama pogibaju dvojica rudara, Maksimilian Ortar i Adalbert Sykora, dok je četrdeset pobunjenih rudara uhićeno i sprovedeno u rovinjski zatvor, gdje bivaju izloženi raznim torturama, uslijed čega će preminuti još dvojica rudara. ⁵

2.1.1. RUDARI – NOSITELJI KLASNE BORBE

Kova je nasa.

Borba rudara i važnost rudnika podignuli su svijest o neophodnosti klasne borbe, pogotovo s obzirom na broj rudara koji se godinama povećavao do maksimalnog broja 1942., kada je u njima zaposleno 10.470 radnika.

Rudari su imali viziju, a to je bio život u boljim i sigurnijim radnim uvjetima s dostojnim plaćama. Hrabro i odvažno podižu prvi antifašistički ustanak na svijetu 2. ožujka 1921., s obzirom da je službeno antifašizam u Italiju stigao tek 1922.

⁴ <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/3/2/29/>, 29. veljače 2023.

⁵ <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/3/2/29/>, 29. veljače 2023.

Slika 6. Kova je nasa

izvor: <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/3/2/29/>, 20. listopada 2022.

Osmog travnja 1987., po uzoru na Labinsku republiku, u Tupljaku je također započeo povijesni štrajk rudara koji je trajao trideset četiri dana, samo dva dana manje od proslavljene Labinske republike. U to vrijeme bio je to najduži štrajk u državi. Osim 8. travnja i geografski istog prostora, ta dva štrajka povezuje još jedno zajedništvo, suprostavljanje državnim strukturama, odnosno svojim državama.⁶

U sjećanje na Labinsku republiku i pred obilježavanje 100. obljetnice na Vinežu su se priveli kraju radovi na uređenju "Krvove place" (*Krvavog trga*) koji je 2. ožujka 2021. otvoren za javnost. Ovaj je trg dobio crvenu podlogu u skladu s imenom. Korišten je posebni crveni vodopropusni beton Hydromedia. Ispod mirisnice posađena je crna trava (*ophiopogon*) koja simbolizira ugljen. Sredinom trga prolazi imitacija rudarske tračnice koja vodi do šohta, a betonski dio trga omeđen je valovima popločenima granitnim kockama. Ostatak trga uređen je hortikulturno pa su tako uz valove posađene crvene ruže kao simbol teškog životnog puta

⁶ M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006., str. 20.

labinskih rudara. Na to se nastavlja potrvljena površina, a koja je omeđena sadnicama vatrenog trna. Kraj šohta postavljena je spomen-ploča od cortena (posebna vrsta čelika), a na ovoj dominantnoj ploči stoje emotivno snažni natpisi „Krvova placa“ (*Krvavi trg*) i „Da se svojni ne zobi“ (*Da se nikada ne zaboravi*). Cijeli je trg dobio i odgovarajuću ambijentalnu javnu rasvjetu.⁷

Slika 7. Krvova placa na Vinežu

izvor: https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=29627, 7. veljače 2023.

⁷ https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=29627, 7. veljače 2024.

Slika 8. i 9. Krvova placa na Vinežu

Izvor: https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=29627, 7. veljače 2023.

„Krvova placa na Vinežu mjesto je od posebnog značaja za Labin i labinske rudare koji su gotovo prije 100 godina upravo na tom mjestu usudili se puno jačem i moćnijem od sebe nedvosmisleno reći **“KOVA JE NASA”** i na tom mjestu proglasili „Labinsku republiku“.⁸ Obnovljenu Krvovu placu na stotu obljetnicu Labinske republike predali su mladima kao залог budućnosti - *da se nikad ne zobi*.

⁸ https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=27850&page=3, 7. veljače 2024.

2.1.2. PRIZNANJE RUDARIMA – ŠOHT

Labinjoni su se većinom ponosili svojom rudarskom poviješću, ali bilo je uvijek i onih koji smatraju da je rudarsko zanimanje bilo na neki način sramotno. Djeca rudara su se u školama osjećali manje vrijednima od djece tokara, prodavača, vozača ili trgovca. Rudarski posao bio je duboko potcijenjen i slabo plaćen, tako da su se rudari smatrali građanima drugoga reda u odnosu na ostale radnike na Labinštini. Stoga je borba za Labinsku Republiku bila vapaj za pomoć i priznanje običnog čovjeka koji je nosio na svojim leđima teret cijelog društva, nacije i modernog doba.

Labinski šoht i rudarska povijest danas se prezentiraju gostima u svojem obnovljenom izdanju kroz Interreg suradnju Hrvatske i Slovenije u valorizaciji rudarske baštine i rudarskih gradova.

Slika 10. Labin i Litija: priča o rudarskim gradovima

Izvor: https://www.mine-tour.eu/wp-content/uploads/2021/08/Turisticki_vodic_HR-2.pdf, 11. veljače 2024.

Šoht je danas jedan od najljepših spomenika bogate rudarske prošlosti labinskog područja. Visoki čelični toranj koji je s godinama postao simbol Labina i njegovih stanovnika djeluje od 1940., kada je počela proizvodnja u Jami Labin. Na svojem vrhu ima dva iznimno velika kotača koji su se sinkronizirano kretali, jedan naprijed, a drugi unatrag i tako dizali, odnosno spuštali klijetke dizala. Klijetke s po tri razine prevozile su rudare (po 16 na svakoj razini), pune ili prazne vagonete i razni drugi materijal. Vodilice vertikalnog rova bile su izrađene od specijalnog drva (ariša) koje se pokazalo kao najsigurnije u slučaju kočenja. Uže dizala, sastavljeno od isprepletenih čeličnih niti, svakodnevno se pregledavalo i podmazivalo. Visina šohta iznosi 30,93 metara, a dubina vertikalnog rova je 570 m.

Nažalost, motor šohta prodan je 90-ih godina putem stečajnog upravitelja u staro željezo. Grijech koji umjetnici i djelatnici kulture u Labinu nikada neće oprostiti institucijama.

2.2. RAZDOBLJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

Nikad ne cedit.

Tko ne cijeni svoju prošlost nema pravo ni na čestitu budućnost.⁹ Političke i gospodarske prilike značajno su utjecale na pojavu egzodusa i na demografske promjene na Labinštini.

Vrlo rano, već pedesetih godina, uvodi se sustav samoupravljanja. Šezdesetih godina rudarstvo dopijeva u krizu, a iz rudničkih pogona proizašlo je niz privrednih subjekata s vrlo jakim metaloprerađivačkom industrijom. Nepovoljna gospodarska i politička situacija u tim godinama uzrok su procesu iseljavanja domaćeg stanovništva.

Zbog supstitucije ugljenokopne djelatnosti u sljedećem desetljeću, otvaraju se nove tvornice i termoelektrana Plomin I. Time labinsko gospodarstvo postaje izrazito industrijsko, s velikim potencijalima u proizvodnji energije, ali osim toga i na turističkom planu. U osamdesetim godinama gasi se rudarska proizvodnja na užoj Labinštini, koja se nastavlja u skromnijim razmjerima u Podpićnu i Tupljaku, a turizam sve više dobiva na značaju. U drugoj polovici 20.

⁹ M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006., str. 30.

stoljeća u Labinu likovna umjetnost postaje pokretačem kulturnih aktivnosti, a brojnost umjetnika i ateljea uvelike pridonosi revitalizaciji starogradske jezgre.

Propast Jugoslavije 1991. izazvat će veliku gospodarsku krizu na Labinštini. Tek nakon jednog desetljeća zabilježeni su podaci koji su ukazivali na početak izlaza iz teške gospodarske krize. U to doba definitivno se zatvara i posljednji ugljenokop, a turistička privreda uzima prevagu u labinskom gospodarstvu.

Danas je Labin suvremen grad, gospodarski stabilan i nagrađivan za socijalnu i obrazovnu politiku. To je turističko središte, 2008. dobitnik zelenog cvijeta za uređenost manjih gradova te njegov biser Rabac plavog cvijeta za Najplaže 2008., koji dodjeljuje Hrvatska turistička zajednica. Na Danima hrvatskog turizma 2019. Labinjani i Rapčani nagrađeni su s četiri vrlo značajne nagrade. Valamar Collection Girandella Resort 4*/5* proglašen je hotelom godine i najboljim obiteljskim hotelom, dok je Loredana Načinović, voditeljica domaćinstva u istom hotelu, dobitnica nagrade u kategoriji djelatnik godine u hotelu ili kampu. TUI Family Life Bellevue Resort 4* Rabac, također je među najboljim obiteljskim hotelima, odnosno osvojio je treće mjesto u kategoriji obiteljskih hotela.¹⁰ Takve nagrade pozicioniraju Labin i Rabac na karti najatraktivnijih i najkvalitetnijih turističkih destinacija u Europi, što zasigurno i zaslužuju.

2.2.1. NASELJAVANJE

Labin je naseljen od prapovijesti, ali prve slavenske provale u ovaj dio Istre datiraju od kraja VI. stoljeća. Sa sobom su donijele razaranja, ali premda su natjerale starosjeditelje da se povuku u utvrđene gradove, Slaveni se nisu trajno naselili. Ipak, naseljavanje započinje kasnije i dostiže takve razmjere da je cesta koja je vodila od Labina preko Pazina do Poreča već u XII. stoljeću nazivana „Via Sclavorum”.

Labinština, sa središtem u gradu Labinu, doživljava novi procvat nakon potčinjavanja Veneciji početkom XV. stoljeća. Utjecaj Venecije bio je prisutan stoljećima te su se tako i arhaični izrazi uvukli u današnju labinjonsku cakavicu koja se nadalje može pohvaliti utjecajem, talijanskog, francuskog i njemačkog jezika.

¹⁰ <https://www.glasistre.hr/istra/rezultat-rada-i-kvalitetnih-ljudi-rabac-postaje-najbolja-odmorisna-destinacija-u-hrvatskoj-602848>, 10. veljače 2024.

Početak rudarstva u XIX. stoljeću i migracije iz šire okolice prema Labinu (Podlabin, Raša) dovele su do preobrazbe tog procesa iz jednosmjerne u obostranu akulturaciju. Mjesni govori ovog područja su čakavski i cakavski, bliski su liburnijskom tipu čakavskih govora, no u labinskom tipu jače je izražen romanski utjecaj.¹¹

Na Labinštini na prijelazu s 19. na 20. stoljeće, uz državne njemačke i talijanske škole u Labinu, Krapnu, Plominu i drugim većim mjestima, u mnogim selima počinju djelovati i hrvatske škole Družbe Ćirila i Metoda. Vrijeme je to potpune nepismenosti slavenskog žiteljstva pa su svećenici mahom postajali učitelji. Jedan od istaknutijih svećenika učitelja bio je Ferdinand Hrđy rodom iz Češke. Prema napatku Crkve, u crkvene knjige će uvesti hrvatski jezik umjesto latinskog ili talijanskog pa se po prvi put tamošnja hrvatska prezimena pišu na materinskom jeziku. Ferdo, kako su ga iz milja zvali, otvara u Labinu prvu knjižnicu na hrvatskom jeziku uoči Prvog svjetskog rata koja će se nažalost ubrzo nakon zatvoriti.¹²

S obzirom da postavljamo veću pažnju na cakavicu kao zaštićenu nematerijalnu kulturnu baštinu ovog područja, možemo reći kako su se slavenske, srpske, slovenske, bosanske, albanske i makedonske obitelji doseljene u Labin prvenstveno zbog rudnika iznimno dobro snašle. Služile su se dijalektom i koristeći ga kao svoje izvorno narječje, što danas nije baš slučaj.

3. STANOVNIŠTVO, IDENTITET I CAKAVICA

Oteli smo znat ca naši ljudi pensojo za cakavico i tako smo prontali jeno digitalno anketo va ke je sudjelovalo valje sto ljudi. Kada smo pitali ca je zonjeh cakavica, ljudi su pisali: materinji zajik, narječje, dio života, najlepci dijalekt na svete, ...

Narod bez prošlosti nema budućnost, kao što stablo bez dubokih i snažnih korijena može oboriti svaka malo jača bura.¹³ Često mlađe generacije ne znaju mnogo o svojoj prošlosti, ali mlade Labinjane povijest nerijetko zanima. Labinjani su ponosni na svoje povijesne ličnosti koje su se oduvijek po mnogočemu smatrale naprednim za svoje vrijeme. Spomenut ćemo Matiju Flaciusa Ilirika te Giuseppinu Martinuzzi koji su svatko za sebe uvelike utjecali na svoj narod te ga poticali na analizu samog sebe, svojeg identiteta, prava i zasluga.

¹¹ <https://www.istarski-rjecnik.com/govori/labinstina/>, 10. siječnja 2024.

¹² M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006., str. 176 .

¹³ M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006, str. 5.

Izvadak iz rada i predavanja Josipa Bratulića na II. međunarodnom znanstvenom skupu o Matiji Vlačiću Iliriku ukazuje nam da kada se govori o Europi, ponavlja se slika i pojam o idealnom društvu s uređenim društvenim, političkim i kulturnim životom. Onaj koji je u svojem vremenu, više nego bilo tko drugi imao u svojoj duši kao zadatak kao poklon, ali i kao Božji dar za duhovno i intelektualno djelovanje bio je Matija Vlačić Ilirik, *Istrijan*, Labinjan.¹⁴

Ilirik je poznao latinski, grčki i hebrejski, uz slavenski jezik i književnost. Bio je čovjek iznimne intelektualne snage, jasnog poštenja, čiste vjere, čvrstog pouzdanja da sve što radi, radi za dobrobit cijelog čovječanstva.

Luteranski reformator, teolog, lingvist, filozof i crkveni povjesničar. Jedan od najpoznatijih Labinjana. Proveo je većinu života u Njemačkoj, najprije kao student, a kasnije kao profesor teologije, grčkog i hebrejskog jezika. Posvetio je cijeli život predavanju, širenju i obrani onoga što je smatrao izvornim Lutherovim razumijevanjem. Pored obitelji s 18-toro djece, stigao je napisati više od 200 knjiga, pamfleta i drugih radova. Među najznačajnijim djelima su *Clavis Scripturae Sacrae* (Ključ svetoga pisma), *Catalogus Testium Veritatis* (Katalog svjedoka istine) i *Ecclesiastica Historia* (poznatija kao Magdeburške centurije), koje je Vlačić pripremio s grupom suradnika. Bio je to prvi rad iz crkvene povijesti napisan iz protestantske perspektive. Ono što zasigurno znamo je da se u to vrijeme nije služio cakavicom, tako da je teško odrediti njezine korijene.

Crvena učiteljica

S druge strane, žena koja je svojim radom, obrazovanjem i željom za ravnopravnošću utjecala na Labinjane u kasnom 19. i početkom 20. st. bila je Giuseppina Martinuzzi. Istarska revolucionarka, socijalistica, borkinja za ženska i radnička prava, pedagoginja i pjesnikinja koja je život posvetila teorijsko-pedagoškom radu s djecom radnica i radnika, seljanki i seljaka te revolucionarnom omladinom. Njezina je zadnja želja bila da je njezini rudari otprate na posljednji počinak bez crkvenog obreda i s crvenom zastavom. To govori o njezinom buntovnom, prkosnom, hrabrom, ali prije svega humanom liku te labinske pjesnikinje, ana koju danas podsjeća kamena buktinja na njezinom grobu na mjesnom groblju.

¹⁴ Matija Vlačić Ilirik. Zbornik radova s Drugog simpozija međunarodnog znanstvenog skupa „Matija Vlačić Ilirik“, Labin 2008., str. 289.

Naglašavalo se da je ona prva istarska žena “socijalistkinja i komunistkinja”. Služila se talijanskim jezikom i pisala na njemu. Za sigurno se u to vrijeme među pučanstvom koristila cakavica, s obzirom na to da se malo tko služio hrvatskim ili talijanskim jezikom. Naime, većina je bila napismena, a pripadnici visokog društva služili su se službenim jezicima. U knjizi Giuseppina Martinuzzi “Documenti del periodo rivoluzionario” Martinuzzi daje primjere o tome kako se nepismenima barata po potrebi.

Primjerice, kada su izbori traži ih se čak i po gostionicama jer svačiji glas je glas, dok ako se školuju, vladajuća većina smatra da im kultura škodi jer ionako nemaju pravo na uspjeh kao i oni koji ga “nasljeđuju rođenjem”¹⁵. Vlast joj nikada nije bila mila niti joj se klanjala, imala je vrlo slobodan svjetonazor, tako da vjerujem kako bi Martinuzzi danas bila istaknuti borac za ljudska prava.

Slika 11. Zbirka Giuseppine Martinuzzi

Izvor: https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=35678&page=34, 23. listopada 2022.

¹⁵ M. Cetina, *Giuseppina Martinuzzi, documenti del periodo rivoluzionario 1896 – 1925*, Pula, 1970., str. 72.

Giuseppina Martinuzzi je tijekom vremena stekla knjižnicu od 415 svezaka s prikupljenih 773 naslova. Smatrala je da je to nešto najdragocjenije što posjeduje. Željela je da njezine zbirke nakon smrti budu na raspolaganju svima kako bi svojim djelima sudjelovala u promicanju jednakosti i opismenjivanju socijalno najugroženijih.

Labin danas, prema najnovijem popisu stanovništva (2021.), po zbroju pet lokalnih samouprava, broji 20.987 stanovnika, od čega polovica živi u Gradu Labinu.

Točnije, Labin kao lokalna samouprava ima 10.616 stanovnika, a po broju stanovnika, slijedi Općina Sveta Nedelja koja ima 2.928 stanovnika. Općina Raša ima 2.861 stanovnika, a Kršan 2.855. Po broju stanovnika, najmanja je Općina Pićan koja ima 1.727 stanovnika.¹⁶

Kako je stanovništvo ovoga kraja šaroliko, analizirat ćemo razdoblje od 1918. Nadalje, kako bi bilo jasnije tko su i kako se su osjećali Labinjani u svojoj domovini za vrijeme raznih vlasti. Od 1918. do 1921., u prve tri godine talijanske vlasti, sve se odvijalo mirno i po planu, ali čim je faštička vojska stupila na vlast stvari su se u potpunosti promijenile. Zastrašivanja, proganjanja, uhićenja i zlostavljanja onih koji nisu bili skloni režimu, bila su svakodnevna pojava. Hrvatske škole bile su zatvorene, umjesto njih postavljene su talijanske, čak i u najmanjim mjestima s neprikladnim kadrom, u cilju da se maksimalno talijanizira stanovništvo. Zabranjivala se upotreba hrvatskog jezika, čakavskog dijalekta, prezimena su talijanizirana, ali tako nespretno da je slavenski korijen prezimena ostao netaknut. Ista sudbina zadesila je i toponimiju naselja, čime nikako nisu pridobili simpatije hrvatskog naroda.

Do prije koju godinu moj bi pradjed Dinko Milevoj (1904.- 2002.), koji je odradio 42 godine rada rudniku znao reći:

...rojen san i šo san va školu pod Austrijom, žive, dela i oženi se pod Tolijom, va penziju pod Jugoslavijom, a sad vero ne znon ca me ceka pod Hrvoškom...

Prema tome, dade se zaključiti kako su stanovnici Labinštine u zadnjih 100 godina prošli više vlasti, valuta i država. Pod Austrijom mogli su birati u koju školu žele ići, njemačku, hrvatsku ili talijansku, pod Italijom sve je poništeno i ukinuto, talijanizirano i eksploatirano. A za vrijeme Jugoslavije stanovništvo je ponovno naseljeno Slavenima (Srbima, Bosancima, Slovencima i sl.) zbog potreba rudnika i nove radne snage izgubljene u Drugom svjetskom ratu.

¹⁶ <https://labinskakomuna.eu/labin/popis-stanovnistva-kod-nas-labinstina-ima-20-987-stanovnika-opcina-sveta-nedelja-ispred-krsanaca-i-rasana/>, 16. studenoga 2023.

Danas je stanovništvo multikulturalno, multietnično, čija se pripadnost ne može dokučiti na prvi pogled kao nekad. Kažu da se miješanjem stanovništvo obogaćuje, a kulturne različitosti, običaji i jezik važan su element identiteta. Kada znamo tko smo, odakle potječemo i gdje se vidimo u budućnosti, na dobrom smo putu očuvanja vlastite kulture i identiteta.

Prezime mojih predaka Milevoj nalazi se često u New Yorku, gdje se slavi Dan rudara koji je u spomen na djedove i očeve utemeljen prije 50-ak godina. Milevoji su prisutni u Francuskoj posljednjih nekoliko stoljeća. Francuska verzija prezimena je Millevoye. Michelle Miliuoij se iz Francuske doselio u Plomin, gdje se priženio u 17. stoljeću.¹⁷

3.1. NAŠE BESEDI

Nas Labinjon pježo škercat, koko na svoj racun tako i na racun drugeh, a najveć gonamo šćorice o tašće, žene, politike, našen zajike a anke i za one blagariji met mužon i ženon, oli amanto. Na hrvosken zajike te se šćorice zovejo “masni vicevi” njih je joko teško nać va đornalah, a još manje va libretah oš smo mi joko kulturalan narod. Ma, non Labinjani se ca je prišlo ot šloveka, a ni kontra šloveka, je sinpatiko.¹⁸

Treba reći da su se stari Labinjoni znali jako dobro zabavljati, kao veseljac i puni duha. Vragolani, uvijek spremni na dosjetke, a dijelili su i zanimljive nadimke. Ni ženidbu nisu preozbiljno shvaćali, iako su bili veliki vjernici nije nedostajalo izvanbraćne djece i brakolomstva. Čak su i “dobro odgojene” djevojke griješile upuštajući se u odnose s mladićima nižeg društvenog sloja.

Ponajviše su tome bili krivi brakovi iz interesa kada su se supružnici oslovljavali s “Vi”.¹⁹

Iz toga razloga nastala je i knjiga viceva “Smih do suz”, kako bi se doćarao razigran duh i mjesni običaji stanovništva Labinštine. Slijedi nekoliko viceva na cakavici koji karakteriziraju šaroliko stanovništvo:

Avdo

Pita va kazarmone jedan forešt šlovek jenega mićega Labinjana.

- jesi ti bolan odavde?

¹⁷ M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006., str. 9.

¹⁸ M. Milevoj, *Sipe Labinjon van gona šćorice*, Naklada Mathias Labin, 2000., str. 7.

¹⁹ H. Stemberger, *Labinska povijesna kronika*, Liburnija, Rijeka 1983., str. 55.

- *Neson ja ot Avde, ja son ot Alde, ka dela na markate!*²⁰

Amor

- *Lepa moja Marijica, moran ti reć da son osto
prez dela i da mi otac nic ni pusti, a da mi se je
vitura važgala. Češ me sejno jimet radi?*
- *Znoš da ćun, ma ćeš mi joko falit!*

Poli midiga

- *Šinjom midih, ne znon ca mi je. Va jutro se cujen koko mucak kega so si tukli, celi don
delan koko konj, a navecer son lacan koko brek.
Pokle ca ga je kontrolo midih mu di:*
- *Po mene bilo bi najbolje da grete poli veterinarja oš ste i blatan koko prosac!*²¹

Još jedna jedinstvena knjiga koja je objavljena uz podršku raznih donatora je "Labinski versi", zbirka pjesama u kojoj je prezentirano više autora.

*...dokazuje da nakon prvog uzleta autorskih imena davne 1997. godine još uvijek postoji želja da se pod istim krovom nađu imena koja će svojom osobnošću još jednom ostaviti trajni znamen pisane riječi.*²²

3.2. UPIS LABINJONSKE ČAKAVICE U REGISTAR KULTURNIH DOBARA REPUBLIKE HRVATSKE

Prema zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske ulaze tri osnovne kategorije:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika te usmena književnost svih vrsta,
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,
- tradicijska umijeća i obrti.

²⁰ Labinjon S., *Smih do suz*, MF Labin 2004., str. 67.

²¹ M. Milevoj, *Sipe Labinjon van gona šćorice*, Naklada Mathias Labin, 2000., str. 22.

²² S. Gobo, I. Arefijev, M. Milevoj, *Labinski versi*, 2, Mathias Flacius, Labin, 2008., uvodna riječ.

Procedura upisa u nacionalni Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske obuhvaća više koraka stručne evaluacije na temelju posebnih kriterija.²³

U prvoj fazi zaprimanja prijedloga za upis preko posebnog prijavnog obrasca sudjeluju konzervatorski odjeli prema području svoje nadležnosti, odnosno smještaju dobra. U drugoj i trećoj, završnoj fazi odlučivanja sudjeluju savjetodavna i stručna tijela Ministarstva: Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu i Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra.

Prijedlog za upis nematerijalne baštine na području Hrvatske može predati nadležnom konzervatorskom odjelu bilo koja privatna ili pravna osoba u Republici Hrvatskoj, neovisno o tome je li izravno povezana s baštinom koju prijavljuje. Rješenjem o upisu nematerijalnog dobra u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske utvrđuje se, osim same vrijednosti, i sustav mjera zaštite koji ovisi o vrsti nematerijalnog dobra.²⁴

Neki od daljnjih programa u kulturi osim labinjonske cakavice koje razvija Grad Labin, ali nisu upisani u registar kulturnih dobara su sljedeći:

- Labin Art Republika
- Labinski uzlet likovnosti
- Simpoziji o Matiji Vlačiću Iliriku
- Labinski kulturno-povijesni susreti.

Labinski su idiomi sa svim svojim specifičnostima prilično dobro sačuvani zahvaljujući svijesti lokalnoga stanovništva. Labinjani sve manje aktivno koriste i njeguju svoje mjesne govore, ali njihova beseda je sačuvana i promovirana kroz zbirke, pjesme, zbornike, knjige za djecu i mlade i slično. Još 2014. gradska vlast inicirala je projekt “Cagodar”, s ciljem očuvanja, njegovanja i promoviranja izvornog govora, labinjonske cakavice.²⁵

U rujnu 2018. Grad Labin pokrenuo je postupak prema Ministarstvu kulture s ciljem dobivanja statusa nematerijalnog kulturnog dobra. Uz Grad Labin nositelji su svi govornici labinske cakavice, odnosno osobe koje se njome u komunikaciji služe, ali i labinske osnovne škole,

²³ <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442>, 11. siječnja 2024.

²⁴ <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442>, 11. siječnja 2024.

²⁵ <https://www.glasistre.hr/istra/labinska-cakavica-dobila-status-zasticenog-nematerijalnog-dobra-606193>, 11. siječnja 2024.

labinski dječji vrtići, Srednja škola Mate Blažine, Gradska knjižnica Labin, RKUD Rudar Raša i Radio Labin.

Dobivanjem statusa zaštićenoga govora 2019., labinska cakavica dobila i je pravu potvrdu svojega značaja, snage i kontinuirane uporabe.

To semi nami puno znači, to nan je sad prvi škalin da moremo još više svi skupa, ali i uz pomoć Ministarstva kulture delat na temu da očuvamo našu besedu
*(Valter Glavičić, gradonačelnik Grada Labina).*²⁶

Zamjenica gradonačelnika Federika Mohorović Čekada na društvenim mrežama obilježila je ovu vijest prigodno na zaštićenom dijalektu:

Vela stvor za sakega od nas kega so od mićega navadili da ni lepcega od CA. Smo prontivali i delali, i najzod cekali i docekali! Za si oni versi ki ćemo apena napisat, i ki će nas zavajka šenjat.

*Cagodar! (lab.) = Izvanredno! (hrv.) = Amazing! (eng.) = Meraviglioso! (tal.)*²⁷

3.2.1. FESTIVALI, PLESOVI I TRADICIJE

Šćorice i tonci

Labin Art Republika projekt je oživljavanja povijesne i kulturne baštine staroga istarskoga grada Labina u vrijeme ljetnih mjeseci, započet 2003. Za trajanja Labin Art Republike na otvorenim se i zatvorenim lokacijama labinske starogradske jezgre, te u mjestu Rapcu, odvijaju brojni glazbeni, scenski, likovni i drugi programi, a za posjetitelje su do kasno u noć otvoreni muzej, galerije i zbirke.

LABIN ART EXPRESS XXI

U tjednu od 15. od 21. travnja 2019. organiziran je u Labinu prvi Festival industrijske baštine i simpozij Revitalizacija industrijske baštine kroz turizam. Festival industrijske baštine nova je kulturno-turistička manifestacija koja će se održavati svake godine u partnerskim gradovima te

²⁶ <https://magazin.hrt.hr/kultura/labinjonska-cakavica-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-872813>, 20. siječnja 2024.

²⁷ <https://www.labin.com/vijesti/labinska-labinjonska-cakavica-postala-je-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-republike-hrvatske-76337>, 20. siječnja 2024.

će putem raznovrsnih kulturnih događanja tematizirati vezu industrijske baštine i kreativne inspiracije: industrijska baština kao umjetnička inspiracija te kultura i umjetnost kao sredstvo i metoda očuvanja industrijske baštine.²⁸

U sklopu participativnih kulturnih programa DKC-a Lamparna, kojima se ostvaruje socijalna integracija, Labin Art Express XXI organizira i tradicijski sajam glazbe, plesova, odjeće, hrane, pića i običaja Labinštine, s ciljem da mlađe labinske i istarske generacije upoznaju s lokalnom nematerijalnom baštinom, ali i da podignu svijest svih građana o neophodnosti njezinog očuvanja, promidžbe, kao i kulturno-turističke valorizacije. Višednevni program sastoji se od izložbe Labinština, etno-smotre tradicijskih plesova i glazbe u izvedbama lokalnih kulturno-umjetničkih društava, jazz i funk koncerata, radionica kulinarstva i pletenja, dječje smotre folklora, smotre vina i cjelodnevnog sajma.

Slika 12. Festival industrijske baštine

Izvor: <https://www.labin.com/vijesti/labin-art-express-xxi-u-dkc-lamparni-od-15-21-travnja-organizira-festival-industrijske-bastine-i-tradicijski-sajam-obicaja-labinštine-71033>, 11. veljače 2024.

²⁸ https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=19644, 7. veljače 2024.

FESTIVAL "ŠĆORICE"

Nova je manifestacija, u organizaciji Općine Pićan, zamišljena kao festival pričanja priča, festival slobodne kreativnosti te sinergije sudionika i posjetitelja, koji čuva priče našega zavičaja.

Za sve koji nisu upoznati s govorom Labinštine, „šćorice“ su kratke šaljive pripovijetke o nekom povijesnom ili izmišljenom događaju ili osobi, to su usmene predaje o tradicijskim narodnim vjerovanjima koja se prenose s pokoljenja na pokoljenje na području istarskog poluotoka, a sada je to i festival u Pićnu posljednjeg vikenda u srpnju.

Festival je kulturnog karaktera, prvenstveno namijenjen djeci. Nudit će sadržaj koji će obogatiti svakog posjetitelja novim saznanjima, podsjetiti na vrijednosti usmene predaje, istaknuti tradiciju i naglasiti važnosti poštivanja lokaliteta iz kojega dolazimo te zabaviti raznim maštovitim i šaljivim zbivanjima.

Istra je prepuna priča kojima ne smijemo dopustiti da padnu u zaborav i koje su dio našeg istarskog identiteta.

LABINE – FESTIVAL

Festival je to umjetnosti i tolerancije koji je okupio niz eminentnih imena iz svijeta kulture i umjetnosti s područja Hrvatske, Vojvodine i Srbije. Nakon okruglog stola o umjetnosti u egzilu, toleranciji i važnosti suživota, na kojem su govorili Rajko Grlić, Rade Šerbedžija, Slavenka Drakulić, Vladimir Posavec, Božidar Knežević, Vladimir Pištalo i Zoran Bulatović - Bale, program posljednjeg festivalskog dana nastavljen je ispred labinske Gradske knjižnice. Tu je održan još jedan ciklus likovne radionice za djecu, ali i susret plesnih škola "Plesni kaleidoskop Labin-Zagreb" te koncert učenika Umjetničke škole Matka Brajše Rašana Labin "Lake note malih glazbenika".

Slika 13. Labine - Festival

izvor: <https://www.labin.com/vijesti/zavrsono-drugo-izdanje-labine-festivala-umjetnosti-i-tolerancije-118094>,
11. veljače 2024.

LABINSKE KONTI I TONCI

Jedna od pučkih manifestacija s najdužim stažem su Labinske konti, smotra izvorne istarske narodne glazbe i plesa Labinštine - prava poslastica za zaljubljenike u folklor.

Narodni pjevači, plesači u narodnim nošnjama, zabavljači i svirači tipičnih instrumenata ovog kraja: meha, sopela, dvojnica i ostalih, posljednje subote u mjesecu srpnju na Dubrovi pokraj Labina svjedoče o očuvanju netaknutog folklornog izričaja ovog kraja.

Slika 14. Labinske konti i tonci

Izvor: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/59/labinske-konti-i-tonci>, 11. veljače 2024.

ČAKULODA NA TURJONE

<https://kulturasnova.com/clanovi/neda-milenkovski-alba-istriana/>

Susret dijalektalnih pjesnikinja i pjesnika, Čakuloda na Turjone, večer zavičajne umjetnosti i poezije, a 2023. je bila godina velikog jubileja labinskog zvonika, koji obilježava 400. obljetnicu od početka gradnje. Pjesnici poklonici labinjanske cakavice su se pozivali da za Čakulodu stvaraju svoje pjesme na temu labinskog kampanila.

3.2.2. MIŠLJENJE MLADIH I STARIH LABINJANA

Ca ti se parà?

Moja bi nona rekla *Labin je bija vajka Vragu na pute*. Nova labinska povijest zadnjih 150 godina to i dokazuje.

Grad koji 1818. ima svega 1.200 stanovnika i izgledom je vrlo sličan današnjem, osim ponekih novih zgrada i uređenih trgova. “Štuk i pitura” ipak ne mogu izbrisati trag borbe, želje za osamostaljenjem, vapaj za kulturom i promicanjem vlastitog bez omalovažavanja tuđeg. U konačnici Labinjani su svi njegovi građani koji su pustili neizbrisiv trag i utjecaj na razvitak povijesnih događaja kojim se i danas hvale, koje cijene te ih se rado sjećaju, makar kroz priče svojih predaka.

Čovjek uči dok je živ, prilagođava se, asimilira, sporazumijeva i ne smije zaboraviti svoje korijene. Treba njegovati i prenositi, služiti se jezikom na kojem je odrastao, upravo kako bi ga spasio od zaborava.

Borba naroda događala se većinom zbog zemlje i vjere, a jezik je uvijek bio živ onoliko koliko ga se upotrebljavalo u društvu. Fleksibilan je i spreman na promjene, uvijek u trendu.

Postoji izreka: “tamo gdje narod napravi put, tamo put treba i biti”, tako je i s jezikom, dok ga narod koristi on ima svoju punu funkciju i nema straha od zaborava!

Vrlo je teško sačuvati jezik, tradiciju, zajedništvo i kulturu. Ukratko materijalnu i nematerijalnu baštinu jednoga kraja. Povijest nas uči da se kroz stoljeća mjenjamo, prilagođavamo i rastemo sa željom da sačuvamo vlastiti identitet, tradiciju, običaje, jezik, a ponekad i goli život. Prenosjenjem vlastitog “kovčega znanja” činimo da nematerijalna kulturna vrijednost živi i dalje u novim generacijama.

*Je, hi fameji ki drže tu tradiciju i ki vole da tuju. Ali, ne znon sada u te skule, tu je najviše tih mlodih oni bi najradiji hitili na onu drugu besedu, rekao je **Ecio Franković** iz Labina. Ca znači za nas naša labinjoska beseda? Trdo dobra, trdo dobra naša je labinjonska beseda i po sen svijetu ćete je kapit, Vlaha tako tako, ali, ja vajak govorin nikad nemoj zabit svoj materinji jezik, kaže **Emilija Kos** iz Labina.*

*Da i bilo bi dobro kada bi decu se vadilo po našu govorit, da ne zabo evo recimo ki su u Australiji ili Merike, naši ki pridu ovamo nazad, oni govoridu altroki bolje nego niki, baš po našu, ca, ca, ca, smatra **Milio Mišić Fonović** iz Skitače.*²⁹

*I se ca ti se paro da ne valjo, more propio bit tvoj Božji dor, a ono ca je niškorigi va jušteh rukah more prit od koristi, ku to znoš poznat, novo ime dat i na novo kolorat piše Elis Lovrić iz Rapca.*³⁰

Slijedi intervju s Elis Lovrić (10. prosinca 2023.):

1. Što za tebe znači cakavica?

Osjećaj vlastitosti.

2. Što ili tko je utjecao na tvoje stvaralaštvo?

Mala crno-bijela televizija visoko na vitrini, Milka Babović koja fenomenalno komentira boje haljina klizačica na ledu, dvostruke aksle i trostruke ritbergere, Olimpijada, Carl Lewis, Li Ning, Jury Chechi, Mary Lou Retton, narančasta kazeta koju mi je brat donio kad sam bila bolesna i pustio "Amazing grace" s glasom Judy Collins koja me izlijčila. Simon and Garfunkel kad su napravili grešku na koncertu u Central Parku, Baby blue od Bob Dylana, Gabi Möldner i Heidrun koje su me naučile prvim akordima i pjesmama. Milka čokolada, Annie's Song od Denvera, "Sally" otpjevana od Fiorelle Mannoie, Carlo Verdone, Lew Hunter koji mi je dao recept za umjetničko stvaralaštvo i kako biti svoja, razmišljanje o tome kako je ljudima oko mene i kako se osjećaju i pokušaj da to prenesem u pjesmu, gledanje u ranu i iza nje i kad jako boli, teta Lina koja mi je poklonila knjigu "Zdravlje iz Božje ljekarne" Marije Treben i upoznala me sa Švedskom grenčicom koja radi mirakule. teta Nevenka koja me učila brati ljekovite trave kad mi je bilo najgore, Slavica koja me naučila raditi čudotvorni eliksir od šipka,

²⁹ <https://magazin.hrt.hr/kultura/labinjonska-cakavica-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-872813>, 20. siječnja 2024.

³⁰ <https://www.bitno.net/kolumne/recenzija-tonija-matosina/elis-lovric-toni-matosin-recenzija/>, 20. siječnja 2024.

gaveza i moje omiljene čestoslavice. Alex na Davis Cupu, sve budale koje su govorile da se to tako ne radi i ona 1/100 ljudi koji su me poštivali i napravili ono što sam htjela čak i kad su mislili da to neće funkcionirati. oni koji su me prepoznali i kad sam se predstavljala ko kraljević i ko prosjak, oblutci s mojih plaža, šparoge, leprini, bljušći, ljubičice i ciklame i želja da upoznam visibabe, šafrani i divlje orhideje. tovari Roko i Teo, Kalindina dobrota na daljinu, Marija de Zvone i njene žute japanke, zio Giovanni i zia Anni, šinjora Licia i šinjor doktor koji su mi donijeli i čitali Andersenove bajke na talijanskom (puma puma), zia Ljubica i njene barkete. gospođa Vera koja je razgovarala sa mnom kao s odraslom i kad sam bila mala i koja je voljela mace i ostavljala mi s povjerenjem mesne doručke i sardine da dam macama dok se ona ne vrati. Tata koji mi je donio gondolu i koturaljke i držao za stoj na rukama dok nisam uspjela, mama koja je iz ničega šivala super kompletiće, brat koji mi je objasnio da je $v = s$ kroz t i naučio me skakat preko kašeta od srdela kad me bilo strah preskakati kozlića, kad sam pobijedila na 800m jer sam se ufurala da sam na Olimpijadi, kad sam dobila 10+ i pobijedila na gimnastičkom višeboju iako me nitko nije trenirao, kad sam plivala ukoso i udaljila se od svih jer nisam gledala, ali sam se opet ufurala da mogu ipak brzinom hitnoće do obale, kad sam sa zida pala na leđa i nisam se mogla smijati mjesec i pol jer je to najviše boljelo, kad sam stavljala vojnika u kućicu jer su mi oči bježale, kad su me primili na Akademiju pa sam hodala pol metra od zemlje još tri dana....ostatak ću objaviti na LinkedIn-u i poli Zuckerberga i Muska.

3. Koliko se u karijeri susrećeš s kolegama koji kao i ti promoviraju svoje narječje?

Baš narječje ne jako često. Više miješaju etno-glazbu sa standardnim jezikom ili prerađuju tradicionalne napjeve, ali rijede stvaraju na dijalektu u tolikoj količini. Moraš biti malo munjen i prkositi životnom preživljavanju da bi radio stvari ekskluzivno po osjećaju i po pozivu svoje svrhe i misije u životu, i igrao na sve ili sve.

4. Sto ti kažu oni koji prvi put čuju cakavicu? Da li ih asocira na neki slavenski jezik ili..?

Oni koji imaju predrasudu, tj. poznaju labinjonski i njegovu zamršenost se uglavnom šokiraju i kažu da ne mogu verovati da zvuči tako "normalno" i pjevno s obzirom da su na labinjonskom slušali samo viceve ili to da slični na kineski ili japanski. Oni koji slušaju glazbu iz cijelog svijeta na raznim jezicima, oni reagiraju uglavnom sretno što su upoznali još jedan jezik koji smatraju iznimno melodioznim, a nemaju pojma da ga kruni epitet teškog jezika.

I da, mnogi su mi rekli da nisu mogli ni zamisliti da se labinjonski može tako uglazbiti i da bi se kladili u to. Drago mi je da imam privilegiju i čast biti ta koja je razbila tu predrasudu i učinila normalnom činjenicu da se labinjonski pjeva u suvremenoj glazbi.

5. Tvoji tekstovi nose duboke poruke, što bi htjela prenijeti današnjim labinskim generacijama?

Jedino što sam uvijek htjela prenijeti je nešto lijepo, ohrabrujuće, umirujuće, osnažujuće, što ljudima daje osjećaj da nisu sami i da se nekad plače i od smijeha i od rasterećenja. Pjesma je kao svemir koji može težak trenutak preokrenuti u tvoju korist i počistiti put.

6. Da li ima još nekoga tko slijedi tvoji put i s kojim bi u budućnosti htjela raditi na promociji cakavice?

Ne znam još da li baš netko slijedi moj put, osim da povremeno pjeva ili govori moje stihove i prozu, ali neka mi javi ako je tako da gremo na gelato. Padaju mi na pamet krasna Lucija Miletić koja je recitirala moj "Kolor" na jedan potpuno poseban način i rasplakala me, tad sam te stihove doživjela kao netko drugi, i Karlo koji pjeva moj "Kanat od mora" i pobijedio je na natjecanjima. Naravno, tko god id mene zatraži bilo kakvu asistenciju s cakavicom ili nečim što mi je struka, uvijek se odazovem, ako nisam u Japanu ili na Dori kad se jedva stignes sebi odazvati.

7. Da li ti je jednako bitan izričaj i/ili performans? Sto činiš kako bi tvoje pjesme na labinjenskom postale sto popularnije široj publici?

Po struci sam glumica pa mi je performans jako bitan. Performans pojačava riječ, riječ pojačava performans. Moji koncerti su predstave, koncertne predstave. Volim sići u publiku, izrežirati neočekivane momente, predgovore, iskomponirati pjesmu pred ljudima, plesati ili izvesti špagu dok još mogu.

Važno mi je sve, od cipela, odijela, scenografije, svjetla... Želim da kad se publika vrati doma, ima osjećaj da je bila na putovanju i vratila se ispunjena i orna za dalje.

Kad sam u inozemstvu, komuniciram na jeziku te države da bi publika lakše pratila o čemu se radi u pjesmama. To ljudi vole, a meni je gušt kad znam jezik. Nekad naučim nekoliko rečenica ako jezik te države ne poznam. Poliglot sam i jezici su moja strast.

8. Sto bi po tebi trebalo učiniti u valorizaciji narječja?

Pojačati zavičajne jezike/narječja u školama i prije toga u vrtićima, ubacivanjem par sati tjedno predmet zavičajnosti, gdje se čita, glumi, pjeva na dijalektu, animira djecu i mlade zanimljivim smotrama, kvizovima, razmjenama, putovanjima u druge regije i države, posjećivanjem i pozivanjem umjetnika koji stvaraju i valoriziraju narječja slikovnicama, glazbom u raznim

stilovima, prevode ih na nemoguće jezike kao ja hahhhahhh, tako da onda Brazilci, Japanci, Poljaci pjevaju po labinjonski, a mi po njihovo. Kao što sport motivira mlade i zbog putovanja u daleke zemlje, tako može i zavičajnost postati "in" ako mlada osoba osjeti jačanje svoje osobnosti kroz nju i otvaranje novih uzbudljivih svjetova.

9. Da li smatraš da je jezik barijera ili most u društvu?

Kao i sve, jezik može biti i barijera i most. Ovisno kako ga upotrebljavaš i što želiš postići. Zapravo svaka barijera je tu da izgradi most. Ili ka nečemu novom ili natrag ka sebi.

10. Daj nam kratki prijedlog kako bi motivirala mlade da se bore protiv zaborava tradicije, običaja i narječja?

Mlade, ali i starije, jer su svi "stariji" i dalje željni mladolikosti u duhu, motiviram da slijede ono što im daje iskru u očima i uzdiže na 2 cm od zemlje kad pomisle na to. Uvijek se u autentičnoj ljubavi pronađe onaj prostor za kamenčiće iz djetinjstva i korijene iz kojih svjesno ili nesvjesno vučemo ancestralne niti postojanja.

4. PROMICANJE ČAKAVICE

Finalmente, je bilo vrijeme! To semi nami puno znači!

Tijekom 2019. dočekana je vijest o zaštiti čakavice kao nematerijalnog kulturnog dobra RH. „Danas nam stižu CAGODAR vijesti! Naša labinjonska čakavica postala je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro RH!“

Projekt promicanja labinjonske čakavice započeo je i u labinskim vrtićima i osnovnim školama. Institucije su partneri u projektu Grada Labina koji se zalagao za priznanje čakavice kao nematerijalnog dobra Republike Hrvatske.

Labinjonski čakavski govor čini njegove govornike ponosnima. Upotreba labinjonske čakavice redovito je zamijećena kao izrazito specifičan govor, ne samo zbog izraza već i ritmike te posebne melodičnosti govora, upotrebe specifičnih nazala i drugih fonetskih elemenata nekarakterističnih za ostale govore istarske čakavštine. Zahvaljujući čakavici i njezinim zvonkim poluglasovima, Labinjani su toliko prepoznatljivi i posebni.

Godine 1965. Tone Peruško u Glasu Istre napisao je: *Iako Labinjani tvrde da je njihov jezik "najgori", to uopće nije točno. On je upravo interesantan zbog svoje starine i zbog svoje, da tako kažemo, otočke karakteristike, jer naliči na čakavske govore kvarnerskih i nekih dalmatinskih otoka. Labinjan bi se sa svojim labinskim govorom vrlo lijepo snašao, primjerice u Komiži na Visu ili u Trogiru.*³¹

Labinjonske riječi govore o slavenskom, hrvatskom porijeklu i temeljima, ali i venecijanskoj, talijanskoj i germanskoj nadogradnji, što joj daje snažan mediteranski *timbar*, ali i mitteleuropsko određenje. Riječi svjedoče o tradiciji, običajima, vjeri, zanimanju o jeziku, kulturi i civilizaciji na ovome dijelu Istre. Autentičan dijalekt bez kojeg Labinjani ne bi nikad postali Labinjoni.

Brendiranje cakavice projekt je koji je Grad Labin pokrenuo 2014. iz potrebe za očuvanjem i promocijom labinske cakavice.

Barbić i Ricci dizajneri su koji su osmislili vizualni identitet labinjonske cakavice kroz riječ *cagodar*, riječ koja je svojom pojavom na jumbo plaktima i svjetlećim panoima u gradu i okolici zaintrigirala građane i koja je vizualni identitet labinske cakavice. Građani Labina i Labinštine osjetljivi su na izvornu „besedu“.

Želja je bila stvoriti interakciju između stanovništva i grada uz suvremene komunikacijske kanale (društvene mreže, medije, jumbo plakate, novine i sl.), a cilj im je bio pobuditi interes za cakavicom na edukativan i zabavan način.

*Odlučili smo se za knjižni pristup dizajnu, a inspiraciju smo našli u tipografskoj ligaturi, spajanju dvaju slova lukom, pa smo tako spojili c i a. Na taj smo način dobili znak ili simbol zajedništva, pripadanja i tradicije, što su pojmovi koji se vežu uz domaću riječ. Crvena boja povezana je narodnom nošnjom, a osim toga simbolizira i strast prema cakavici, objasnila je Barbić.*³²

³¹ M. Milevoj, "Gonan po nase". *Rječnik labinskog govora*, Tiskara Pula, str. 6.

³² <https://istarski.hr/node/38942-cagodar-je-vizualni-identitet-labinjonske-cakavice> 22. listopada 2022.

Cagodar je riječ koja se lako izgovara. Jednostavna je i zabavna, a naglašava nešto pozitivno i vrijedno divljenja što je iznimno bitno za brendiranje. Daljnje korištenje simbola „ca“ s ligaturom našlo se na majicama, vrećicama, privjescima i značkama. Novinarima je predstavljen notes sa znakom „ca“ i pripadajućim „lapišom“ (olovkom) i bukmarcima s izrekama na cakavici.

Slika 15. Logo labinjonske cakavice

izvor: <https://www.facebook.com/photo?fbid=774872977980590&set=a.497495405718350>, 22. listopada 2022.

4.1. LABINJONI NA DJELU

Prvo su ljudi imeli stroha gonat po naše. Za vreme Tolije, oteli su na naši kroji parnes talijonski zajik, pošneli su opirat talijonske škole i vrtići. Onaput se cakavica pošnela zobljivat. Nanke hrvoški se ni baš moga cut, sadere se govriilo samo po talijonski. Leta 1914. va Labine, va ulice Sv. Katarine, oprla se hrvoška čitaonica. Kako god bilo, naša se cakavica rivala ocuvat i još don danaska govorimo nonje.³³

MARIJAN MILEVOJ – novinar, pisac, Labinjon

Autor je puno rječnika i libreti po naše, šlovek ka va mićen prste ima celu storiju Labinštine i cakavice i ka se dela da prežento i ocuva cakavicu.³⁴

³³ <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/> 25. siječnja 2024.

³⁴ <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/>, 22. veljače 2024.

Marijan Milevoj novinar, publicist, humorist, prikupljač narodne jezične baštine. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Labinu, a 1970. diplomirao na Fakultetu političkih nauka (znanosti) u Zagrebu. Od 1971. pa sve do umirovljenja 2008. radio je kao novinar u *Glasi Istre* i na Radiju Puli, ponajviše izvješćivajući s Labinštine.

Zasigurno najistaknutiji njegovatelj pisane cakavske riječi. Objavio je 20-ak knjiga i niz publikacija. Prvu knjigu pod naslovom *40 zelenih proljeća* objavio je 1986., a govori o Nogometnom klubu Rudar Labin. Napisao je dva rječnika labinskoga cakavskog govora: *Gonan po nase* (Labin 1992.) i *Vadin po nase* (Labin 1994.), u više izdanja. Posljednje izdanje prvoga rječnika sadrži oko 7500 rječničkih natuknica. U *Vadin po nase*, za razliku od *Gonan po nase*, polazište je standardnojezična istoznačnica, a većina riječi preuzeta je iz prvoga. U sklopu oba rječnika prikazane su i osnove gramatike labinskoga govora.

Knjiga *Kartulini z Labinščini*, koja je tiskana u čak pet izdanja, u nakladi od 7.000 primjeraka, prevedena je na engleski i talijanski jezik.

Slika 16. Razglednica na talijanskom jeziku

Izvor: <https://labinska-republika.blogspot.com/2014/05/mali-biseri-razglednice-labina-i.html>, 2. veljače 2024.

Pod pseudonimom Sipe Labinjon napisao je tri zbirke šala na labinskoj cakavici: *Sipe Labinjon van gona šćorice* (2000.), *Smih do suz* (2004.) i *Vicija* (2008.), svaka s više stotina "šćorica".

Autor je i knjiga *Do socijalizma i natrag: labinska novinska kronika 1945.-1990.* (1999.), *Labin tragom vjekova* (1999.), *Labinade: 86 priča iz prošlosti Labinščine* (2003.), *Labinski album: priča koja nema kraja* (2007.), *Raša moje mladosti: Raša*

sa starih razglednica (2007.), *Matija Vlačić Ilirik: kratak uvod* (2012.) te fotomonografije *S ove strane Učke: Plomin, Kršan, Čepić, Šušnjeвица, Kožljak, Brdo* (2014.).

Prema Marijanu Milevoju, postoji univerzalna opasnost od gubitka autohtonog i izvornog jezika jer se u turističkim mjestima kao što je Labin izvorni govor, riječi i natpisi mijenjaju po potrebi ili modi te miješaju s jezicima naših emitivnih gostiju. To su, primjerice, engleski, njemački, talijanski i sl.

Milevoj predlaže da se prestanemo prilagođavati i zauzmemo stav o tome što je bitno i što je naše izvorno te čakavicu kao takvu primijenimo na znakove, smjerove, imena ulica, ugostiteljskih objekata i redom. Gosti očekuju da će naučiti neke labinjonske riječi za vrijeme svojeg boravka u gradu koji je simbol borbe protiv fašizma, a domaće stanovništvo mora ponosno isticati, koristiti i hvaliti se svojom kulturom, zavičajem i jezikom, kako bi ga i gosti više cijenili.

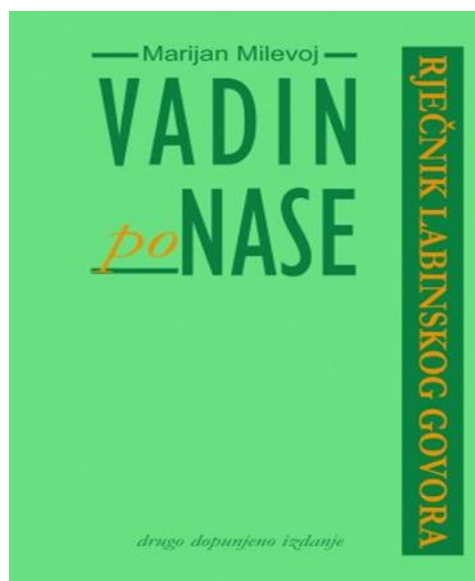
Poslovice „cijeni svoje i poštuj tuđe“ u ovom trenutku dobiva puni smisao.

U intervju s Marijanom Milevojem, koji vrlo živo i emotivno govori o svojem *zajiku* i koji priznaje da i on doma sa sinom govori na književnom hrvatskom jeziku, s obzirom da supruga koristi kajkavsko narječje, stičem dojam kako se borba protiv zaborava čakavice mora voditi do zadnjeg korisnika.

Slika 17. Marijan Milevoj

Slika 18. Vadin po nase – rječnik labinskog govora

izvor: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/3823/milevoj-marijan>, 7. veljače 2024.

ELIS LOVRIĆ – kantautorica, glumica, promotorica cakavice u svijetu

Danaska je joko teško od mlodeh naraštaji cut kakovu besedu po naše, ali je opet oneisteh ki svoji zajik tendiju i imaju joko radi. Jedna od takoveh je naša „ambasadorica cakavice“ kantautorica Elis Lovrić ka piše i kanto pjesmi po naše.³⁵

Elis je jedna od modernijih figura koje se zalažu za očuvanje cakavice i promiču njezinu vrijednost širom svijeta. Labinjanska kantautorica, pjevačica, glumica, čuvarica i promotorica labinjanske cakavice, svojim iznimnim radom i trudom uspijeva iznova iznenaditi i struku koja joj je kroz godine dodijelila iznimna priznanja i nagrade.

Jedna je od najvrijednijih ambasadorica labinjanske cakavice, a tu joj je titulu dodijelio labinski gradonačelnik 2017. Elis promovira labinjansku cakavicu po Europi i svijetu, tamo gdje bi se reklo da ni jedan Labinjon još nije kročio.

Njezina dvojezična knjiga pjesama "Kanat od mora – O canto do mar" prva je labinjansko-portugalska knjiga ikad izdana na svijetu. Elis je izdala autorsku pjesmu "Kova je nasa" povodom 100. obljetnice Labinske republike.

Kroz pjesmu vjerno opisuje borbu dobra i zla, odnosno bogatstva i siromaštva, a sve zbog tog "crnog zlata", ugljena. U pjesmi su djeca koja prikazuju male rudare i Elis kao anđeo i vrag u borbi za dostojanstvo čovjeka i njegovih prava. Pjesma je u potpunosti na cakavici, dok je Elis uspjela prenijeti tematiku bez obzira na narječje kojim se služila. Ona time dokazuje da ljudi trebaju vrednovati i cijiniti svoju nematerijalnu baštinu i da jezik ne smije biti barijera za doživljaj i razumijevanje teme.

Elis je predstavila svoju zemlju i zavičaj te imala čast nastupiti pred punom dvoranom Europskog parlamenta u sklopu projekta "LaBina Europi". Zahvaljujući ovom nastupu, Istra se može pohvaliti svojom prvom umjetnicom koja je zapjevala u EU parlamentu u Bruxellesu, a Hrvatska svojom prvom kantautoricom. Naime, u povodu novog izdanja Međunarodnog festivala tolerancije LaBina, u Bruxellesu je projekt predstavljen na inicijativu europarlamentarca Valtera Flega. Promocija LaBine i nastup Elis Lovrić, koja je zaštitno lice ovog festivala za 2023., bili su dio okruglog stola s temom "Povezivanje Europe putem umjetnosti i tolerancije" koji je održan u Europskom parlamentu.

³⁵ <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/>, 22. veljače 2024.

Slika 19. Elis Lovrić ispred europskog parlamenta

Izvor: <https://www.glasistre.hr/lifestyle/2022/11/03/elis-lovric-je-prva-hrvatska-kantautorica-koja-je-pjevala-u-dvorani-europskog-parlamenta-u-bruxelles-827679>, 15. siječnja 2024.

Labinska se čakavica u prosincu mogla čuti na drugom kraju svijeta. "Dva mora, jedno nebo - Hrvatska i Japan 2023." naziv je turneje na kojoj je istarska kantautorica Elis Lovrić u šest japanskih gradova predstavila svoje dvostruko vinil-izdanje albuma "Kanat od mora/Umi no uta" i istoimenu knjigu poezije i kratke proze. To izdanje sadrži i dvije Elisine pjesme pjevane na japanskom, snimljene u suradnji s nagrađivanom japanskom glazbenicom Utako Toyama.

Elis je pratila i profesorica Irena Srdanović koja je vodi studijski program japanskog jezika pri Odsjeku za azijske studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Ona je i prevoditeljica Elisine knjige i tekstova na japanski. Glazbeno-poetsko putovanje započelo je radionicom i koncertom koji je izazvao brojne pozitivne reakcije i oduševljenje publike u Međunarodnom kulturnom centru u Kawasakiju. Elis je nastupala i u Koyo School of Music and Art i isto popodne u Osaka School of Music, gdje je ostala fascinirana kad je čula kako studenti pjevaju "Kanat od mora". Elis je primijetila sličnost u zvučnosti labinjanskog i

japanskog u upotrebi mekog š i ć. *Da li je to moja profesionalna deformacija glumice ne znam, ali mi je taj šć po japanski baš legao kao moj...*³⁶

Elis je zaista primjer umjetnice, rođene Labinjonke koja njeguje svoj izričaj, svoji *zajik*, svoju kulturu i baštinu, pritom uzevši u obzir različitosti i sličnosti među kulturama. Kanat od mora/Umi no uta" sadržavat će i dvije japanske i 18 labinjonskih pjesama, čime Elis dokazuje svoju neutaživu glad za jezicima, učenjem, sinergijom društava te iznimno poštovanje prema svojoj i tuđoj kulturi.

Slika 20. Elis Lovrić i prof. Irena Srdanović

Slika 21. Elis Lovrić prije nastupa

Izvor: Osobna arhiva kantautorice Elis Lovrić, 10. siječnja 2024.

³⁶ https://www.glasistre.hr/glazba/2024/01/10/-istarska-kantautorica-elis-lovric-predstavila-dvostruko-izdanje-albuma-kanat-od-mora/umi-no-uta-u-907430?fbclid=IwAR3BwIHZfHxHKcQqrQQF9zWIBNugi_G7Wi_bFXpPym5F2duAJZxI2fK2OGM, 15. siječnja 2024.

DEAN ZAHTILA - Osnivač Labin Art Expressa, Labinjan

L.A.E. egzogena je skupina koja je u svoje redove primala sve umjetnike i neumjetnike koji s njima dijele temeljne pretpostavke sudjelovanja u umjetničkom procesu i prema kojima umjetnost mora biti mlada, sveobuhvatna, moderna, surova, moralna i sintetična.³⁷

Godine 1993. pokrenuli su Radio L.A.E., prvu nezavisnu radiopostaju u Hrvatskoj koja je odlukom Vlade ugašena već 1996.

Uz potporu Europske komisije i pod pokroviteljstvom Vijeća Europe 1998. otvoren je Kulturni centar Lamparna - prvi korak ka realizaciji projekta Podzemni grad XXI - izgradnja podzemnog, futurističkog grada u napuštenim tunelima i halama labinskog rudnika ugljena sa svim sadržajima koje neki grad po definiciji ima, a po uzoru na Labinsku republiku iz 1921., koji bi imao vlastitu samoupravu.

God. 2020. predstavljena je vizualizacija podzemnoga grada, autora Level 52 i 3DX Studija premijerno na svečanoj sjednici Gradskog vijeća Grada Labina povodom Dana grada. U simulaciji je vidljivo kako bi to zapravo trebalo izgledati: Muzej, suvenirnica, vinski podrum, akvarij. Sve bi se trebalo nalaziti u Labinu, ispod zemlje u prostorima nekadašnjeg rudnika. U njega se ulazi u donjem gradu u Labinu i izlazi vlakom u Rapcu. Nažalost razdoblje Covida 19 zaustavilo je realizaciju projekta. Labinjani bi za takvu atrakciju osigurali sredstva iz europskih fondova te Interreg projekata. Povijest Labinštine, rudnika kao kulturne baštine i čakavice kao nematerijalne kulturne baštine ostaju projekti na kojima se isplati raditi i unaprjeđivati ih.

Kao osnivač Labin Art Expressa, Zahtila se trudi participativno uključiti sve generacije Labinjona u javne rasprave vezane uz projekta obnove cjelokupne rudarske baštine na prostoru onog teritorija Labinštine na kojem se nalazi materijalna baština vezana uz rudnik, te cjelokupnu industriju i infrastrukturu koja je sagrađena za potrebe rudarske industrije.

³⁷ <https://www.eurokaz.hr/arhiva/2005/hr/productions/labınart.htm>, 25. siječnja 2024.

Slika 22. Dean Zahtila – L.A.E.

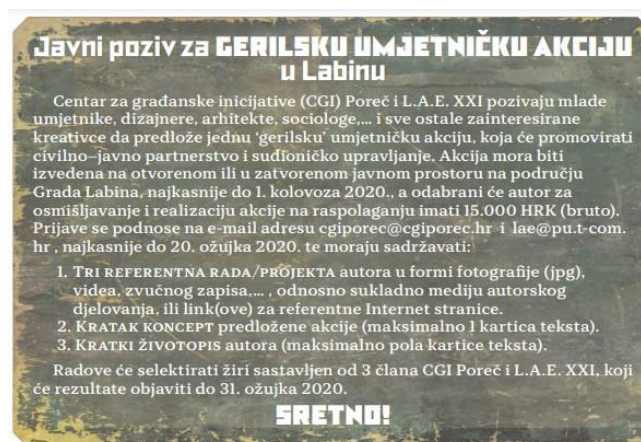
Slika 23. Participativna umjetnost

Izvor: osobna arhiva autorice, 15. siječnja 2024.

Sredinom 2019. L.A.E. XXI objavio je međunarodni javni natječaj za 16 umjetničkih projekata koji tematiziraju život lokalne zajednice te potiču participaciju građana u umjetničkim projektima, prvenstveno na Labinštini, ali i u Istri generalno.

Slika 24. Primjer javnog poziva u svrhu umjetničke akcije

Izvor: https://lamparna.hr/wp-content/uploads/2020/03/Novina-DKC-Lamparna-o-C5%BEujak_4-2020.pdf, 15. siječnja 2024.

LABINJONSKI ĐORNALIN

Način na koji Zahtila smatra da će čakavica opstati je njezinim korištenjem od najranije dobi, njegovanjem i prenošenjem na sljedeće generacije. Dao je svoj doprinos kroz časopis Đornalin koje je nastao 22. veljače 2020. za potrebe projekta “Akcija za 5”, pod inicijativom svestrane knjižničarke, voditeljice književnog kluba DKC “Lamparna”, a ujedno i mentorice skupine, Majde Milevoj Klapčić.

Glavni zadatak “Đornalina” bio je izvješćivanje o događajima i detaljima vezanih za osmišljene učeničke projekte te se tu probudila želja da se tijekom cijele godine čitateljima nude nove zanimljive i vjerodostojne teme i vijesti za čitanje. Na stranicama Labinjanskog đornalina pronaći ćete učeničke priče i tekstove na različite teme te izvješća i vijesti o događanjima u Srednjoj školi Mate Blažine Labin i Društveno-kulturnom centru “Lamparna”. Ideja je bila da ovo bude jedan oblik ”živih novina”, što znači da su se radovi objavljivali ne samo u digitalnom formatu, već i u tiskanom izdanju te novine distribuirale lokalnoj zajednici Grada Labina.

Slika 25. Redakcija Labinjanskog đornalina i partneri DKC-a Lamparna

Izvor: <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/about/>, 15. siječnja 2024.

Labinjonski đornalin se danas nalazi u *word press* formatu i obrađuje razne teme, između ostalog i „Naše lepo ca“, kutak ljubitelja čakavice.

VALNEA DELBIANCO - kroatistica, književna povjesničarka, sveučilišna profesorica, Labinjonka

Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Odsjeku za talijanistiku i Odsjeku za jugoslavistiku, 1979. Kraće je vrijeme radila kao nastavnica te više od desetljeća kao novinarka i komentatorica u Informativnom programu Hrvatske televizije (Dopisništvo u Puli), surađujući u brojnim emisijama kulturnoga i školskoga programa. Doktorski rad, Arturo Cronia (1896. – 1967.), utemeljitelj slavističkih i kroatističkih studija u Italiji, obranila je na istom Fakultetu 2002. pod mentorstvom Josipa Bratulića.

Prema Valnei Delbianco čakavski pjesnici iskazuju na osobit način ljubav prema govoru svojega djetinjstva i svijetu zavičaja koji polako umire ili je možda već nestao, a živi još u sjećanju kao istinski prostor slobode. Na taj ju je zaključak potaknulo osobno iskustvo i slučajan, sad već davni, srdačan susret na pulskim Giardinima s dvojicom istarskih iseljenika, rođenih u Trgetu – sudbina ih je odvela u Ameriku i Španjolsku, gdje su desetljećima živjeli i podignuli svoje obitelji.

Taj je susret ostavio na mene dubok dojam. Jedan od njih, moj poznanik, predstavljajući me drugomu, rekao je: „To je naša Labinka“. I razgovor je, dakako, spontano krenuo na čakavskom. Pričali smo o mjestu moga rođenja, prisjetila sam se nonine čakavice na kojoj sam progovorila prve riječi, naučila imenovati stvari, ali, rekla sam im, danas tamo više nema nikoga od mojih starih i za mene je taj svijet trajno izgubljen, odavno sam od njega otišla. Sugovornik „Španjolac“, spomenuo je tada da u zemlji gdje on živi postoji zakon „korijena“, prema kojemu svaki član obitelji nasljeđem stječe barem toliki komadić zemlje da može za života na njega kročiti i biti tako zauvijek povezan sa svojim predcima i potomcima. I dodao: „Vi onamo pripadate“. Bio je to za mene dirljiv trenutak jer upravo sam tada shvatila koliko mi taj korijen nedostaje, ali što je najvažnije da svijet moga zavičaja ipak ne može biti izgubljen. Ponijela sam ga sa sobom i sačuvala ne samo u svojem sjećanju već u jeziku svojega djetinjstva, koji i danas s radošću govorim.

Slika 26. Valena Delbianco

Izvor: <https://istralaviorao.hr/Novosti/PredavanjaDo12Studenog>, 19. siječnja 2024.

4.1.1. KADÄ ĆE SE GOVORIT PO NASE?

Knjižnica Srednje škole Mate Blažine odličan je primjer kako se posvetiti dijalektnoj literaturi. Svečano je otvoren Ca kantunić, kutak ljubitelja dijalekta.

Kad se nešto želi, onda od ideje do realizacije ne treba proći puno vremena. Knjižničarka Majda Milevoj Klapčić, zajedno s Loredanom Ružić Modrušan, zaduženom za projekt labinjanske cakavice u Gradu Labinu, u kratkom su vremenu privede projekt kraju. Već stubište koje vodi do knjižnice nagovješćuje projekt. Naime, na stubištu je ispisani tekst pjesme `Kolor` Elis Lovrić.³⁸

Elis je napomenula kako je u svojim pjesmama na cakavici nailazila na razne komentare, poput onog – nitko te neće razumjeti, nitko te neće slušati! Ali uvijek je vjerovala da dok se radi ono što se voli i dok se vjeruje u što se radi, nitko nam ne može srušiti snove. Prema kantautorici moramo njegovati svoje snove i oni će se kad-tad ostvariti. *I ki je reka da moramo vopit da nas*

³⁸ https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=21232, 23. siječnja 2024.

*drugi moro cut?*³⁹, odnosno, u prepjevima, “I tko je rekao da moramo vikati da bi nas drugi mogli čuti?” Labinjoni su uvijek marljivo radili, imali red i disciplinu kojom su uspjeli izboriti da ih se čuje, zapamti i ne zaboravi!

Labinski gradonačelnik Valter Glavičić nije skrivao zadovoljstvo realiziranim projektom knjižnice srednje škole Mate Blažine. *„I som son hodi va to školo i va treten razrede sede son va klupe baš s Majdu. Ja son govori po naše, a ona hrvoski. I vajka son se pito kada ce si govorit po nase? Eko, denas smo jedon korak bliže temu. Mislin da nan je najlaglje gonat na materinjen zaika. I ja kad son ime prvi govor kao podeštot Labina, govori son po naše. Zato, budimo vajka Labinjoni, ki imamo svoj identitet, govorite svoj zaik. Držite se svojega i nemojte cedit”*⁴⁰, poručio je Glavičić.

Nakon osipanja cakavaca na Labinsčini, sedamdesetih godina počinje se ipak nazirati novi naraštaj obrazovanih i samosvjesnih Labinjana kojima cakavica sve češće postaje oblik stvaralačkog izražavanja. Pjesme se počinju tiskati, ne samo čitati na školskim ili drugim svečanostima. Rječnik labinske cakavice *Gonan po nase* Marijana Milevoja, s početka devedesetih prošlog stoljeća, prvi je takav u Istri. Potaknuo je i uređivanje mjesnih govora Funtane, Medulina i Pićna te drugih mjesta. Stihovi se i uglazbljuju, čuju se na *Melodijama Istre i Kvarnera* te mnogobrojnim priredbama.⁴¹

Danas cakavici veća opasnost dolazi od škole i televizije nego od nekadašnje grube talijanske asimilacije, s obzirom kako su onda granice između dva jezika bile jasne. Danas se “književni” hrvatski govori ne samo u “miješanim” brakovima nego i u onima u kojima su supružnici Labinjani, pa im djeca ne “gonaju” po naše.

Prema Marijanu Milevoju *dio Labinjana kao da se stidi svog govora, svog korijenskog, svog višestoljetnog identiteta i postojanja na ovom prostoru, po čemu smo drugačiji, ni gori ni bolji od drugih ali svoji i na drugim prostorima neponovljivi*.⁴²

Prema tome, ako se nastavi *gonat po nase* tradicija i običaji se prenose te nastavljaju biti dio svih Labinjona.

³⁹ <https://www.bitno.net/kolumne/recenzija-tonija-matosina/elis-lovric-toni-matosin-recenzija/>, 23. siječnja 2024.

⁴⁰ https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=21232, 7. veljače 2024.

⁴¹ M. Milevoj, *Vadin po nase. Rječnik labinskog govora*, drugo dopunjeno izdanje, Mathias Flacius, Labin 2016., str. 7.

⁴² M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006., str. 129.

4.2. ULOGA INSTITUCIJA U OČUVANJU CAKAVICE (MINISTARSTVO, GRAD)

U rujnu 2018. Grad Labin pokrenuo je postupak prema Ministarstvu kulture s ciljem dobivanja statusa nematerijalnog kulturnog dobra te je 2019. labinjanskoj cakavici dodijeljen status zaštićene nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske. U inicijativu je bilo neophodno uključiti i znanstvene institucije: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Institut za etnologiju i folkloristiku, kako bi se pribavilo i stručno mišljenje o samom dijalektu.

Svojom specifičnošću cakavica se izdvaja od ostalih govora u njezinu okruženju i njezini su govornici po njoj nadaleko prepoznatljivi. Kada razmišljamo o tome gubi li cakavica borbu s vlastitim identitetom, identitetom labinskog čovjeka, koliko se zapravo ona koristi, razumije i prenosi mladim naraštajima, odličan primjer prenošenja znanja je rječnik cakavice “Gonan po nase”. Autor Marijan Milevoj napisao je dva izdanja tog rječnika upravo u želji da se nestankom tradicionalnog načina života na selu i migracijama stanovništva ne izgubi taj melodiozan i poseban dijalekt koji se stoljećima prenosi s generacije na generaciju.

Jedan primjer iz 2020. kako se kroz institucije pomaže u očuvanju i vrednovanju projekta Cagodar su srednjoškolci Danijela Daić i Bruno Falco iz škole Mate Blažina Labin, pod mentorstvom knjižničarke Majde Milevoj Klapčić. Dvojac je oformio radijsku emisiju u kojoj su isticali važnost očuvanja labinjanske cakavice te kroz formu intervjuja i anketa prikazivali stvarno stanje korištenja labinjanske cakavice u svakodnevnom životu. God. 2020. bili su pozvani i na državnu razinu Smotre literarnog, dramsko-scenskog i novinarskog stvaralaštva LiDraNo, s radijskom emisijom u kojoj su istaknuli važnost očuvanja i uporabe labinjanskog dijalekta – cakavice. S obzirom na epidemiju prouzročenu COVID-om 19, državna razina Smotre LiDraNo 2020. održana je on line.

Slika 27. - Danijela Daić i Bruno Falco iz škole Mate Blažina Labin, pod mentorstvom knjižničarke Majde Milevoj Klapčić

Izvor: <https://lamparna.hr/cagodar/>, 10. siječnja 2024.

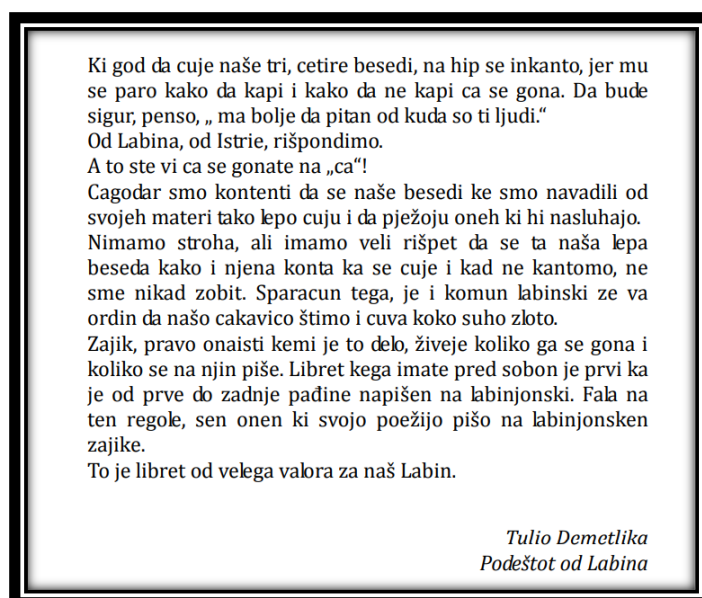
S obzirom da smo oboje članovi medijske grupe, odlučili smo napraviti samostalnu radijsku emisiju s namjerom da se prijavimo na smotru LiDraNo. Imali smo pregršt volje i upornosti, ali teme nikako. Tražili smo nešto originalno i nama blisko, zbog čega smo se i odlučili za cakavicu. Glavni motivi odabira teme, uz našu privrženost cakavici, bili su i otvorenje LaCa kantunića u rujnu i proglašenje cakavice nematerijalnim kulturnim dobrom u studenom. U izradi radijske emisije „Cagodar“ pomogla nam je naša mentorica Majda Milevoj Klapčić. Uz razgovor voditelja, emisija sadrži glazbene brojeve naše ambasadorice cakavice Elis Lovrić, intervjuje spomenute ambasadorice i našeg gradonačelnika Valtera Glavičića te rezultate javne ankete o razumijevanju i uporabi cakavice. Također želimo uputiti veliku zahvalu gospodinu Marijanu Milevoju koji nam je puno pomogao u izradi emisije. Tokom izrade naš cilj više nije bilo samo LiDraNo već i educiranje ljudi o cakavici, no ipak bilo je lijepo čuti da smo predloženi za državnu razinu. Spletom okolnosti vezanih za COVID-19, nismo očekivali da će

se državna razina održati niti da ćemo mi biti pozvani. Sama vijest ostavila nas je šokiranima, naravno u pozitivnom smislu.⁴³

4.3. VERBA VOLANT, SKRIPTA MANENT

Pisana riječ ostaje zauvijek, a govor živi u nama dokle god postoji netko tko ga koristi i prenosi dalje. *Verba volant, skripta manent* (izgovorene riječi odlete, a pisane ostaju) latinska je izreka koja se sačuvala do dana današnjeg. Volovi se drže za rogove, a ljudi za riječ, besedo – piše Marjan Milevoj autor labinjanskog riječnika “Gonan po nase”.

Slika 28. Posveta cakavici Tulia Demetlike
Gradonačelnik Labina 2000 – 2005. i 2007. – 2017.

Izvor: <http://www.labin.hr/Files/201603/Merli%C4%87i%20od%20CA.pdf>, 21. ožujka 2023.

Podsjetimo, Demetlika se u politički život uključuje devedesetih kada je gradski vijećnik Labina, da bi 2000. postao gradonačelnik. Bio je to do 2005. kada „pada vlada“, odnosno vladajuća koalicija, i to do 2007. kada ponovno postaje gradonačelnik i tu funkciju obnaša sve do 2017. Mnogi kažu kako je promijenio vizuru grada te kako će ostati gradonačelnik kojeg se pamti.

Za Labinjane ime Nikola Velčića ne znači ništa, ali njegov rukopis “Besedar govora bejske Tramuntane” povezuje mjesto Beli na otoku Cresu s Labinjonima, s obzirom da govore

⁴³ <https://lamparna.hr/cagodar/>, 22. siječnja 2024.

neobično slično Labinjanima.⁴⁴ U tom rječniku ima puno identičnih riječi labinjnskom, kao primjerice trudan, trubilo, gut, slepac, merlič, senjat i sl. Slični su im i poluglasovi te glasovi između s i š, odnosno između z i ž koji su među Labinjanima gotovo nestali. U svakom slučaju taj otočni govor nam je puno bliži od ostalih narječja u Istri, stoga su u pravu oni koji kažu da je Labinščina oduvijek bila svojevrsni otok na Poluotoku.⁴⁵

Labinski vrtići intenzivno surađuju i sudjeluju s autorima u izradi dječjih slikovnica i ostalog edukativnog materijala u svrhu promocije labinskog zavičajnog govora među najmlađima. Slikovnica-rječnik „Naše besedice“, originalan je i inventivan rezultat kreativnog i istraživačkog rada s djecom na cakavici. Tiskana je u 700 primjeraka te najvećim dijelom poklonjena djeci u vrtićima. U 2015. projekt se nastavio izdavanjem zajedničke zbirke 26 autora pisana labinskom cakavicom "Merličići od Ca" u nakladi Grada Labina i Udruge KULTura sNOVA – Kulturni krug Labin.⁴⁶

Slijede primjeri labinskih zbirki:

MERLIČI OD CA

Na osnovu objavljenog natječaja za zajedničku zbirku pjesama na labinjnskoj cakavici, u zbirku su objedinjene pjesme 27 autora koji pišu na labinskoj cakavici.

Slika 29. Merličići od CA – zbirka pjesama na labinjnskoj cakavici

izvor: <http://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>, 21. listopada 2022.

⁴⁴ Nikola Velčić, *Besedar bejske Tramuntane*, Mali Lošinj – Beli - Rijeka 2003.

⁴⁵ M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006., str. 10.

⁴⁶ <http://www.labin.hr/cakavica>, 25. siječnja 2024.

Preuzeto iz zbirke: *Se belec labinske veduti od fortice do mora z jene bondi, od Uški do Skitaci z druge bondi, pa se tamo kamo do Vlasiji, kede gre sunce zahot sprovljene so va librete va ken so svoji verši rikamale labinske poetesi i poeti.*⁴⁷

NAŠE BESEDICE

Slikovnica-rječnik

Slikovnica – rječnik kompilacija je nekoliko dječjih radova. Svako slovo sadrži tri crteža objedinjena u cjelinu koju prezentira naslovnica slova. Slikovnica je nastala u nekoliko etapa, prva je bila prikupljanje riječi (besedica). Napominjemo da su mališani ponudili oko 800 riječi, od kojih je 400 ušlo u završni oblik slikovnice rječnika. U drugoj fazi uslijedio je rad na likovnom izričaju, znači svaka ponuđena riječ dobila je ilustraciju. U slikovnici-rječniku zastupljeno je stotinjak dječjih crteža, a svi ponuđeni (preko 250) bili su izloženi na izložbi upriličenoj povodom promocije u Gradskoj knjižnici Labin, 4. prosinca 2014. Imena autora, djece polaznika labinskih dječjih vrtića koji su sudjelovali u kreiranju svoje prve zajedničke knjige (prvi libret), ispisana su na posljednjoj stranici slikovnice-rječnika, raspoređenih po odgojnim grupama i imenima odgajateljica. "Naše besedice" materijalni su dokaz da je labinjonska cakavica živa, da je u uporabi od najmlađeg uzrasta, a svaki pisani trag je dokument o njezinom postojanju i prenosi se dalje kao vrijedan prilog bogatoj nematerijalnoj baštini Labina i Labinščine.

Slika 30. "Naše besedice"- slikovnica-rječnik

Izvor: <http://labin.hr/Files/201512/NAŠE%20BESEDICE%20KORICE.pdf>, 21. listopada 2022.

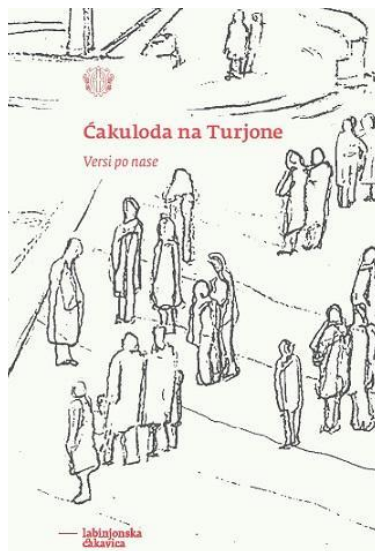
⁴⁷ <http://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>, 25. siječnja 2024.

ĆAKULODA NA TURJONE

Zbirka pjesama na labinskoj čakavici

Knjiga "Ćakuloda na Turjone" realizirana je u sklopu projekta očuvanja labinjanske čakavice, Cagodar. Materijal za knjigu nastao je spontano, na okupljanju pjesnika u labinskom Starom gradu.

Slika 31. Knjiga "Ćakuloda na Turjone"

Izvor: <http://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>, 21. listopada 2022.

BESEDA DO BESEDI - VERS I ĆAKULODA

Preuzeto iz zbirke: *s poezijo je vajka tako. Ljudi pišo i pišo, gode va njejne belece, z gušton versi štejo, ali retki, samo retki so pronti svoji pensjerini, sentiment, saliti i zbriši svoje duši podelit s drugemi.*⁴⁸

GONAN PO NASE - RJEČNIK LABINSKOG GOVORA

Rječnik koji bi svaki Labinjan trebao imati. Čita se polako i *kada robi*, kako bi rekli Labinjoni. Radi se o detaljnom i simpatičnom rječniku labinske besede. Riječi svjedoče o tradiciji, običajima, vjeri, zanimanjima, prožimanju jezika i kultura na ovom dijelu Istre. Riječi bez kojih Labinjoni ne bi bili tako autentični i originalni kao što jesu. Zbog toga ovo nije samo običan, klasičan rječnik već i zbirka starih, gotovo zaboravljenih riječi od kojih su mnoge nestale iz

⁴⁸ <https://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>, 20. siječnja 2024.

svakodnevne upotrebe, kao što su nestali ljudi i vremena u kojima su one bile aktualne. Ovaj je rječnik i svojevrsni muzej arhaizama labinske čakavice, kojih je sve manje u svakodnevnom govoru na izdisaju 20. stoljeća, koje neumoran žrvanj vremena polako, ali neumitno istiskuje iz našeg kolektivnog pamćenja.

Slika 32. Gonan po nase – rječnik labinskog govora

izvor: <https://www.labin.com/lcplus/gonan-po-nase-marijan-milevoj-149>, 21. listopada 2022.

5. PISANA RIJEČ

Našo čakavico štimomo i cuvamo koko suho zloto.

Prvi književno – poetski tekst na labinskom govoru, odnosno prvi pisani trag na čakavici seže u davnu 1960. u glasilu Istarski borac. Bilo je to glasilo pulskih gimnazijalca i kasnije omladine Istre, koji se zvao *Zgubi san bereto*.⁴⁹

U njemu se nalazi kratka novela Marije Višković, rodom iz Labina. Nakon desetak godina u istom časopisu piše i Valnea Dučić, vjenčana Delbianco, čija je majka rodom iz Gondolići, ona

⁴⁹ M. Milevoj, *Vadin po nase. Rječnik labinskog govora*, drugo dopunjeno izdanje, Mathias Flacius, Labin 2016., str. 17.

objavljuje pjesmu na cakavici Kokoši. Godine 1969. se na stranicama Istarskog borca pojavljuje poezija na cakavici Zdenke Višković.

Dijalozi su većinom pisani na cakavici, što je, kako autor navodi u predgovoru, bio glavni razlog da je u svoj program obilježavanja 50. obljetnice Labinske republike 1971. ne stavlja u Odbor za proslavu, *perke da je napisana na labinsken dijalekte, a da je to proslava jugoslavenskega karaktera!*

Bilo je kroz godina različitih autora koji su ponosno pisali na cakavici, među njima je i nagrađeni i svestrani Vinežon Danijel Načinović, jedan od najplodnijih pjesnika u časopisima Istarski borac i kasnije Istarski mozaik. Njemu u posljednjoj godini 20. stoljeća izlazi zbirka poetskog opusa na cakavici *Rhapsody in ca.*⁵⁰

To je još jedno djelo koje povezuje sve Labinjone rasute po svijetu kojima je labinski govor jedan od glavnih identifikacijskih kodova, znakova prepoznavanja, međusobnog druženja i povezivanja, kao i most prema vlastitim korijenima.

Pisanje cakavice nije nikad bilo prisutnije nego u današnje vrijeme. Istodobno nikada se manje nije čuo svakodnevni jezik i razgovor na javnim mjestima. Domaća beseda, pitamo se je li to paradoks ili logičan slijed u trajanju jednog gotovo izoliranog mjesnog govora?

Cakavica se nije baš upotrebljavala u urbanim središtima nego u izoliranim selima. Do preokreta dolazi nakon Drugog svjetskog rata, kada unutar granica Jugoslavije službeni njemački i nakon toga talijanski zamjenjuje hrvatski.⁵¹

Nakon rata i velikih migracija stanovništva, gotovo se iz temelja mijenja demografska slika Labina i Raše te drugih urbanih sredina. Labinski govor, cakavica postaje preko noći dominantna na ulicama i domovima. Ipak u školama ostaje službeni hrvatski jezik.

U prvim mjesecima brzo okrenutih jugoslavenskih onovnih škola, hrvatski jezik je bio potpuna nepoznanica većini učenika. S druge strane labinska cakavica prepuna talijanizma, prastarih mletačkih izraza i arhaizma, bila je potpuno nepoznat govor prema kojemu je zbog nepoznavanja njegove povijesti bilo i velike odbojnosti.

⁵⁰ Isto, str. 18.

⁵¹ Isto, str. 5.

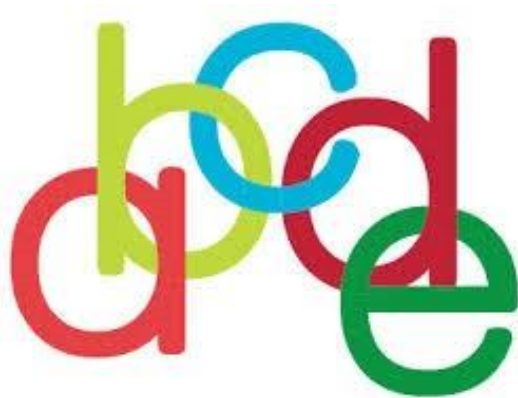
Neki učenici su mahom napuštali osnovnu školu zbog nemogućnosti praćenja nastave na hrvatskom jeziku. S toga se uvriježilo mišljenje u domaćem stanovništvu da je bolje da u budućnosti komuniciraju na književnom jeziku, kako bi djeci bilo lakše savladati gradivo mada je nerijetko upravo književni jezik još uvijek bio nepoznanica.

Početak pedesetih i idućih 20 godina, većina stanovnika dolazila je iz labinskog zaleđa ili rijeđe drugih dijelova Istre, a njihova su djeca odmah prihvaćala čakavicu. Čak je i dio mladih bošnjačkih obitelji koje su došle u Labin zbog rudnika, čakavicu prihvatilo kao dio svojega identiteta. Talijanski se jezik sve rjeđe čuje, ponajviše u starom gradu u kojem je ipak dominirala čakavica.

Početak sedamdesetih godina nastavlja se iseljavanje domaćeg stanovništva te je sve više miješanih brakova s čakavskog govornog područja. Utjecajem službenog jezika u školama, na televiziji čakavica uzmiče, popušta pritisku i postupno odumire. To je vrlo česta sudbina mjesnih dijalekata. Danas se to događa i hrvatskom jeziku koji se sve češće gubi bitku s engleskim jezikom.

Iz tog je razloga od neizmjerne važnosti s čakavicom krenuti već od najranije dobi. Dječji vrtići i osnovne škole mjesta su u kojima djeca najbrže uče. Ne kaže se *za nic* da *deca laglje vade*, stoga je Miranda Škalamera Verbanac napisala nekoliko slikovnica na labinjanskoj čakavici: “Moje prve domoće besedi”, “Lesica tancunica i Domicine kokoši” i “Kovar Morko”. Sve navedene slikovnice imale su priložene CD-e sa snimljenim izgovorom riječi na dijalektu, kako bi djeca lakše naučila jezik svojih predaka.

Slika 33. Moje prve domoće besedi

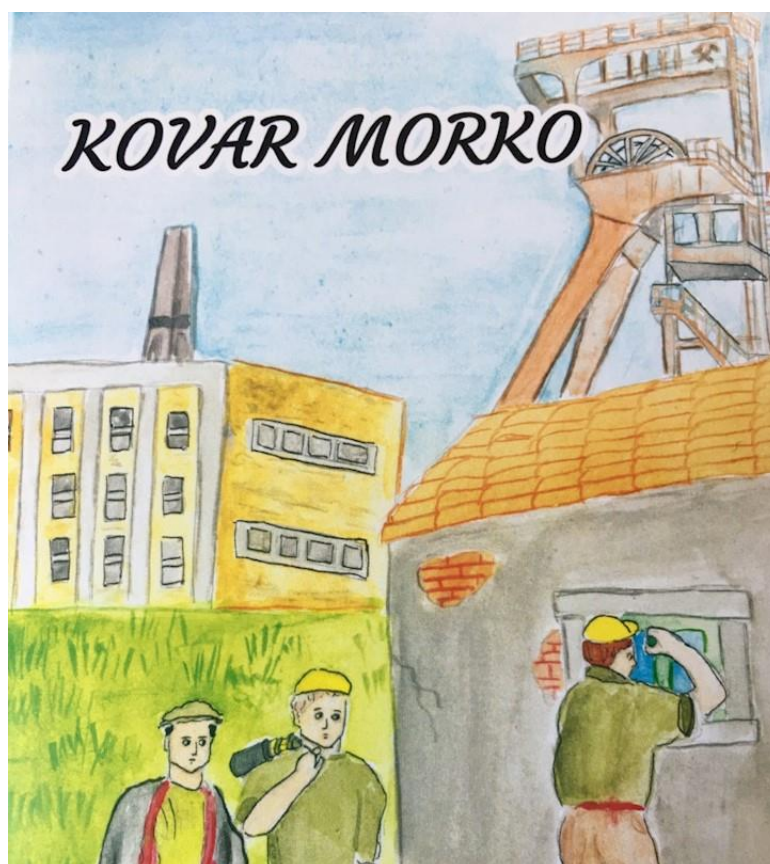

Slika 34. Lesica Tancunica i Domicine kokoši

Izvor: <https://www.labin.com/vijesti/na-monte-libricu-predstavljena-slikovnica-lesica-tancunica-i-domicine-kokosi-42781>, 20. siječnja 2024.

Slika 35. Slikovnica Kovar Morko

<https://www.labin.com/vijesti/tag/miranda-skalamera-verbanac>, 20. siječnja 2024.

5.1. OSNOVE GRAMATIKE

Boljemu poznavanju posebnosti, draži jezika, strukture i drugih osebnosti labinskog govora, trebale bi pridonijeti i osnove gramatike. Mogu služiti kao i potvrda pripadnosti labinskog govora hrvatskomu jezičnom stablu, odnosno njegove sličnosti s ostalim čakavskim govorima, ali ujedno i kao prilog njihove međusobne različitosti.

U rječniku *Vadin po nase* dane su osnove gramatike labinskog govora, u njemu će se naći osnovne informacije o nekoj riječi, dok će rječnik *Gonan po nase* i dalje biti štivo za ljubitelje fraza i općenito govora.⁵²

⁵² Isto, str. 9.

5.1.1. SAMOGLASNICI POSEBNOG IZGOVORA I NAGLASCICI

U labinskom govoru karakteristična su dva samoglasnika koja se posebno izgovaraju, uz podosta varijacija. Bilježiti ćemo ih kao *ô* i *î*. Riječi kao što su *Boh, bos, nos, joje, Mote, noh, proh, Rovni* u književnom hrvatskom nalaze se *o* ili *a*: *Bog, bos, nos, jaje, Mate, nag, prah, Ravni*.

Glas *ô* najbližiji je njemačkog glasu *ö*, a izgovara se tako da se pripreme usta za glas *o* a da se ipak pokuša izgovoriti *u*.

Ima i glasova koji su između galsova *o* i *u*, tzv, zatvorneo *o*, a ponekad se ima osjećaj izgovora diftonga, odnosno dvoglasja *uo*.

Izgovor ponekad ovisi o naglasku pa se u različitim mjestima Labinščine često čuju različiti izgovori iste riječi.

Drugi samoglasnik posebnog izgovora je *î*, koji se ponekad izgovara kao glas *ie*, kao u npr. riječima *dîtè, mlìkò, Rìkà*. Ipak poneki Labinjani različito izgovaraju iste riječi – *detè, mlekò, Rekà*. Labinjani su ekavci pa kažu *decà, lêpo*, a ne *díca, lípo*.

Naglasci u labinskoj čakavici mogu biti na svakom slogu riječi, iako su vrlo često na zadnjem, što ukazuje na starost naglasnog sustava labinskog govora. To je jednostavno uočiti i u infinitivu gdje glagol nikad ne završava na *i*. Primjerice: *storìt, škercàt i dr.*

5.2. IZVORNI GOVORNICI

*Cakavica je ono po čemu se Labinjani poznoju, to je naš identitet, koko ca je kulor od ocijah, vlosi ili naš DNK.*⁵³

Cakavica kao dio sjevernočakavskoga, odnosno ekavskočakavskoga dijalekta prevladava na području Općine Labin, poznatijem kao Labinščina, na kojem od 1993. uz Grad Labin postoje još i općine Raša i Sveta Nedelja. Postoje i manje jezične oaze, koje imaju uobičajene raznolikosti i posebnosti određenih sela.

Uz obalu se čakavica govori od Ripende preko Rapca do Prtloga, Gore Glušići, Bartića i Salakovaca, dok je ekavska čakavica govor stanovnika Svete Marine, Drenja, Ravnih, Brgoda, kao i sjevernijih Kranjaca i Rogočane. Rijeka Raša je razmeđe između labinskog govora i

⁵³ <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/>, 7. veljače 2024.

jugozapadne istarske ikavske čakavice, a uz Raški zaljev od Koromačna, Viškovića, Svetoga Lovreča, pa sve do Trgeta, opet se govori čakavicom.

Čakavci su i u selima iznad Krapanske vale, Kapelici i Bregu, ali i na drugoj strani, u Topidu, Zartinju, Snašićima, Marićima, Velim i Malim Turinima, Tomovima, Županićima, Brnjcima, Becićima, Marciljanima, Svetoj Nedelji, kao i plominskim zaseocima Malinima i Klavaru. Eržišće i Stepčići granična su područja s tzv. ikavsko-ekavskom čakavicom, odnosno čepićkim govorom, kojem pripadaju Šumber i Kršana, a i sam Čepić. Mještani Kršana imaju svoj poseban govor koji profesorica hrvatskog jezika i književnosti Nada Peršić opisuje u svojoj knjizi „Govor Kršana“.

U toj knjizi nalazi se i opis cijelog Kršana u povijesnom, geografskom, demografskom i društvenom određenju i dijalektološki opis govora Kršana. Mjesni govor Kršana u dijalektološkoj klasifikaciji pripada ikavsko-ekavskome dijasporskome „čepićkom“ tipu, o kojem se nije znalo mnogo, zbog čega dijalektolozima predstoji cjelovito istraživanje govora toga tipa radi utvrđivanja njihove jezične strukture i preciznije klasifikacije.

Čak su i Vlaha postali s vremenom izvorni govornici. Svi koji nisu s Labinštine bili su prozvani Vlahima. Labinjoni su i Slovence zvali Vlaha. Njihov jezik zvali su vlaški jezik ili vlaški zajik, premda nije uvijek jasno gdje započinju ta vlaška sela. Činjenica je da ti ljudi, koje je mletačka vlast preseljavala iz Dalmacije u Istru od 1499. do 1651. i koje je zvala Morlacchi, sami sebe ne nazivaju Vlaha nego Slovinci, a svoj jezik slovinski jezik. To posebno vrijedi za stariju generaciju, koja nije polazila školu, dok su mlađi ljudi u školi čuli i prigrlili nacionalnost Hrvat i hrvatski jezik.

Marijano Milevoj u intervjuu od 16. siječnja 2024. kaže kako su Labinjani počeli gubiti svoju izvornost i prilagođavaju se sve više trendovima. Primjer pizzerije *Rumore* (tal. buka), koja je jedna od najpoznatijih u Istri, bi se po njemu trebala pisati po labinjonom Rumôr, jer je to jedini način da sačuvamo izvornost jezika i stvorimo interes prema njemu.

Prema njemu bi se i ulice, natpisi, znakovi trebali pisati dvojezično – hrvatsko/labinjonom jer je svima jasno koliko se gostima čini usluga s komodifikacijom jezika, ali interes prema njemu rodio bi se spontano kada bi se moralo pisati i na izvornom autohtonom labinjonom.

Primjeri iz Europske unije vidljivo prikazuju borbu protiv zaborava narječja isticanjem jezika na natpisima, znakovima, smjerovima i sl.

Slika 36. Dvojezična ploča

https://it.wikipedia.org/wiki/Segnaletica_bilingue#/media/File:Road_signs_bilingual_Breton_in_Quimper.jpg,
11.veljače 2024.

Nadalje su predstavljeni neki od primjera pisanja i valorizacije narječja u europskim zemljama. Tekst na drugom jeziku obično se piše fontom iste veličine i vrste, ali koso, što olakšava razlikovanje dvaju jezika i čini natpis jasnijim.

Slika 37. Primjer natpis ploča na irskom jeziku

Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Bilingual_welcome_sign_Newry.jpg,

11.veljače 2024.

6. BORBA PROTIV ZABORAVA

Da se svojni ne zobi.

Kultura i jezik su ono što ostaje kroz vrijeme. Mlađe generacije moraju biti upoznate sa svojom poviješću i narječjem kako bi sačuvale svoj identitet. Borba protiv zaborava čakavice u globalizacijskom vremenu nije usmjerena isključivo na jezik, nego na sve ono što čuva jednu zajednicu i njezin zavičaj.

Grad Labin, škole, vrtići i institucije moraju i dalje biti aktivno uključeni u projekte valoriziranja i brandiranja čakavice. Institucije kao što su Ministarstvo kulture moraju biti uključene u poticanje učenja i korištenja čakavice te njezinu zaštitu.

Zato su moji sugovornici živi primjer kako se za kulturu, zavičaj i jezik treba boriti svim snagama. Stvaranje sinergije u društvu, ljubav prema rodnom zavičaju, promocija kulture i jezika u globalnom svijetu nije lako. Puno je tema s kojima se institucije susreću i koje se danas financiraju kroz razne projekte. Labinska čakavica pokušava naći svoj put prema mlađim naraštajima uz pomoć vrijednih pojedinaca koji njeguju i štuju labinku čakavicu te kulturu i identitet Labinjana kao što su Marijan Milevoj, Elis Lovrić, Dean Zahtila, Miranda Škalamera Verbanac, Danijel Načinović, Majda Milevoj Klapčić i dr.

Uključivanjem u nastavne aktivnosti, satove zavičajne književnosti, glume, novinarskih grupa, folklornih grupa i poticanjem mladih naraštaja na rano učenje labinjanske čakavice, uspijet ćemo je sačuvati od zaborava. Dokle god se ne sramimo svojih korijena, čuvamo i valoriziramo svoju jezičnu baštinu, nema straha od zaborava.

7. ZAKLJUČAK

Naš lepi labinski kraj, perche' lepceg ni i neće svojni bit. Je pasalo deboto sto tri leta od Labinske republike ma svojni ju ne smo zobili i vero nikada necemo!

Razumijevanje i zaštita cakavice predstavljaju izazov koji se samo najhrabriji usuđuju prihvatiti, dok najvrijedniji nastoje prenijeti taj nasljeđeni dar s koljena na koljeno.

Poznavanje naših predaka, izvorne kulture, vlastite prošlosti i zavičaja ključno je pitanje. Povijesni i društveni događaji na području Labinščine izdvajaju se i razlikuju od onih u drugim dijelovima Istre. Prožeto dugom, turbulentnom, revolucionarnom i socijalističkom poviješću, labinsko područje ističe se prepoznatljivošću i jedinstvenošću kroz stoljeća.

Mlada i revolucionarna Republika, iako kratkog trajanja, ostavila je dubok trag snagom i duhom borbe protiv fašizma te promicanjem ideala ravnopravnosti naroda i običaja. Jezik i kultura su nerazdvojni, a njihovo očuvanje zahtijeva vrijeme - vrijeme za učenje, druženje, odmor, ali nikako za zaborav.

Mnogi autori kvalitetno su iskoristili svoje vrijeme kako bi protiv zaborava ostavili pisani cakavski trag. Radovi poput onih Marijana Milevoja (Sipe Labinjon), Elis Lovrić, Valnee Delbianco, Tulija Demetlike, Hermana Stembergera, Marije Cetine, Mirande Škalamera Verbanac i drugih omogućuju pristup cakavici kroz povijesne knjige, zbirke pjesama, zbornike i dječju književnost. Njihova djela su dragocjena baština koja se prenosi dalje generacijama, čineći je dostupnom svima koji je vrednuju i njeguju.

Labinjani navedeni u ovom radu pokazali su spisateljski dar koji nadilazi puko nasljeđivanje zavičajnoga govora. Neki će osvježiti sjećanja ili bolje upoznati prošlost svojeg kraja, dok će drugi možda biti zaintrigirani kao ja, dijete Labinjonke, koje je cijeli život slušalo taj govor, razumjelo ga i pamtilo od najranijeg djetinjstva, ali ne dovoljno da bi ga moglo govoriti kao materinski jezik.

Proučavanjem cakavice shvatila sam porijeklo riječi, njihovu povezanost i utjecaj talijanskog (mletačkog), francuskog i njemačkog jezika na taj jedinstveni dijalekt. Taj zlatni dijalekt koji

se spominje još prije tisuću godina i povezuje ga s istrorumunjskim, obilježio je moj život, identitet, šaljivu narav i vjerovanje da je jezik most, a ne barijera u društvu.

Želim prenijeti taj jezik sljedećoj generaciji, svojoj djeci i unucima, kako bi se očuvala ne samo riječ, već i bogata kultura i identitet Labinjona.

POPIS LITERATURE

Popis knjiga:

1. H. Stemberger, *Labinska povijesna kronika*, Liburnija, Rijeka 1983.
2. M. Cetina, *Giuseppina Martinuzzi, documenti del periodo rivoluzionario 1896 – 1925*, Pula, 1970.
3. M. Milevoj, *Gonan po nase. Rječnik labinskog govora*, Tiskara Pula, Labin 1992.
4. M. Milevoj, *Labinade*, 2. izdanje, Labin 2006.
5. M. Milevoj, *Sipe Labinjon van gona šćorice*, Naklada Mathias Labin, 2000.
6. M. Milevoj, *Vadin po nase. Rječnik labinskog govora*, drugo dopunjeno izdanje, Mathias Flacius, Labin 2016.
7. *Matija Vlačić Ilirik: zbornik radova s Drugog simpozija međunarodnog znanstvenog skupa „Matija Vlačić Ilirik“*, Labin 2008
8. S. Gobo, I. Arefijev, M. Milevoj, *Labinski versi*, 2, Mathias Flacius, Labin 2008.
9. S. Labinjon, *Smih do suz*, MF Labin 2004.

Popis internet stranica:

1. <http://www.labin.hr/povijest>, 22. listopada 2022.
2. https://lupiga.com/vijesti/kova-je-nasa-sto-godina-od-crvene-republike-i-prvog-antifasistickog-ustanka-u-europi?fbclid=IwAR2iCxUMJ5L7JFDo0jgppspnr5oKjuui2FVRCA_aQUUJ48JyoO0re55AWvI, 22. listopada 2022.
3. <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/3/2/29/>, 29. veljače 2023.
4. https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=29627, 7. veljače 2024.
5. https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=27850&page=3, 7. veljače 2024
6. <https://www.glasistre.hr/istra/rezultat-rada-i-kvalitetnih-ljudi-rabac-postaje-najbolja-odmorisna-destinacija-u-hrvatskoj-602848>, 10. veljače 2024.
7. <https://www.istarski-rjecnik.com/govori/labinstina/>, 10. siječanja 2024.
8. <https://labinskakomuna.eu/labin/popis-stanovnistva-kod-nas-labinstina-ima-20-987-stanovnika-opcina-sveta-nedelja-ispred-krsanaca-i-rasana/>, 16. studeni 2023.
9. <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisana-popise/16442>, 11. siječnja 2024.

10. <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisana-popise/16442>, 11. siječnja 2024.
11. <https://www.glasistre.hr/istra/labinska-cakavica-dobila-status-zasticenog-nematerijalnog-dobra-606193>, 11. siječnja 2024.
12. <https://magazin.hrt.hr/kultura/labinjonska-cakavica-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-872813>, 20. siječnja 2024.
13. <https://www.labin.com/vijesti/labinska-labinjonska-cakavica-postala-je-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-republike-hrvatske-76337>, 20. siječnja 2024.
14. https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=19644, 7. veljača 2024.
15. <https://magazin.hrt.hr/kultura/labinjonska-cakavica-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-872813>, 20. siječnja 2024.
16. <https://www.bitno.net/kolumne/recenzija-tonija-matosina/elis-lovric-toni-matosin-recenzija/>, 20. siječnja 2024.
17. <https://istarski.hr/node/38942-cagodar-je-vizualni-identitet-labinjonske-cakavice> 22. siječnja 2022.
18. <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/> 25. siječnja 2024.
19. <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/>, 22. veljača 2024.
20. <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/>, 22. veljača 2024.
21. https://www.glasistre.hr/glazba/2024/01/10/-istarska-kantautorica-elis-lovric-predstavila-dvostruko-izdanje-albuma-kanat-od-mora/umi-no-uta-u-907430?fbclid=IwAR3BwIHzFhxHKcQqrQQF9zWIBNugi_G7Wi_bFXpPym5F2duAJZxI2fK2OGM, 15. siječnja 2024.
22. <https://www.eurokaz.hr/arhiva/2005/hr/productions/labinart.htm>, 25. siječnja 2024.
23. https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=21232, 23. siječnja 2024.
24. <https://www.bitno.net/kolumne/recenzija-tonija-matosina/elis-lovric-toni-matosin-recenzija/>, 23. siječnja 2024.
25. https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=21232, 7. veljača 2024.
26. <http://www.labin.hr/cakavica>, 25. siječnja 2024.
27. <http://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>, 25. siječnja 2024.
28. <https://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>, 20. siječnja 2024.
29. <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/2022/02/06/cagodar/>, 7. veljača 2024.

POPIS SLIKA

Slika 1. Nona (izvor: autorice)

Slika 2. Nono (izvor: autorice)

Slika 3. Familija Živolić (izvor: autorice)

Slika 4. Zastava Labinske republike (izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Labinska_republika) 20. listopada 2022.

Slika 5. Rudari na okupu (izvor: <https://www.labin.com/vijesti/tag/rudari>) 6. veljača 2024.

Slika 6. Kova je nasa (izvor: <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/3/2/29/>) 20. listopada 2022.

Slika 7., 8., 9. Krvova placa na Vinežu (izvor: https://5portal.hr/vijesti_detalj.php?id=29627), 7. veljače 2023.

Slika 10. Labin i Litija priča o rudarskim gradovima (Izvor: https://www.mine-tour.eu/wp-content/uploads/2021/08/Turisticki_vodic_HR-2.pdf) 11. veljače 2024.

Slika 11. Zbirka Giuseppine Martinuzzi

(izvor: <https://www.facebook.com/1695791904017486/photos/a.1700998683496808/2985443141719016/?type=3>), 23. listopada 2022.

Slika 12. Festival industrijske baštine (Izvor: <https://www.labin.com/vijesti/labin-art-express-xxi-u-dkc-lamparni-od-15-21-travnja-organizira-festival-industrijske-bastine-i-tradicijski-sajam-obicaja-labinstine-71033>) 11. veljače 2024.

Slika 13. Labine – Festival (izvor: <https://www.labin.com/vijesti/zavrsono-drugo-izdanje-labine-festivala-umjetnosti-i-tolerancije-118094>) 11. veljača 2024.

Slika 14. Labinske konti i tonci

(Izvor: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/59/labinske-konti-i-tonci>) 11. veljače 2024.

Slika 15. Logo labinjonske cakavice

(izvor: <https://www.facebook.com/photo?fbid=774872977980590&set=a.497495405718350>), 22. listopada 2022.

Slika 16. Razglednica na talijanskom jeziku (Izvor: <https://labinska-republika.blogspot.com/2014/05/mali-biseri-razglednice-labina-i.html>) 2. veljače 2024.

Slika 17. Marjan Milevoj (izvor: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/3823/milevoj-marijan>) 7. veljače 2024.

Slika 18. Vadin po nase (izvor: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/3823/milevoj-marijan>) 7. veljače 2024.

Slika 19. Elis Lovrić ispred europskog parlamenta

(Izvor: <https://www.glasistre.hr/lifestyle/2022/11/03/elis-lovric-je-prva-hrvatska-kantautorica-koja-je-pjevala-u-dvorani-europskog-parlamenta-u-bruxelles-827679>), 15. siječnja 2024.

Slika 20. Elis Lovrić i profesorica Irena Srdanović (izvor: osobna arhiva autorice), 10. siječnja 2024

Slika 21. Elis Lovrić prije nastupa (izvor: osobna arhiva autorice) 10. siječnja 2024.

Slika 22. Dean Zahtila – L.A.E. (izvor: osobna arhiva autorice) 15. siječnja 2024.

Slika 23. Participativna umjetnost (izvor: <https://www.glasistre.hr/izlozbe/labin-art-express-xxi-kroz-tri-desetljeća-trajanja-ostavlja-snazan-pecat-na-hrvatskoj-nezavisnoj-kulturnoj-sceni-708595>) 15. siječnja 2024.

Slika 24. Primjer javnog poziva u svrhu umjetničke akcije (Izvor: https://lamparna.hr/wp-content/uploads/2020/03/Novina-DKC-Lamparna-o%C5%BEujak_4-2020.pdf) 15. siječnja 2024.

Slika 25. Redakcija labinjanskog đornalina i pratneri DKC-a Lamparna (Izvor: <https://labinjonskidornalin.wordpress.com/about/>) 15. siječnja 2024.

Slika 26. Valnea Delbianco (izvor: <https://istralaviorao.hr/Novosti/PredavanjaDo12Studenog>) 19. siječnja 2024.

Slika 27. Danijela Daić i Bruno Falco iz škole Mate Blažina Labin pod mentorstvom knjižničarke Majde Milevoj Klapčić (Izvor: <https://lamparna.hr/cagodar/>) 10. siječnja 2024.

Slika 28. Posveta cakavici Tulia Demetlike gradonačelnik grada Labina 2000-2005. i 2007 – 2017., 21. ožujka 2023.

(Izvor: <http://www.labin.hr/Files/201603/Merli%C4%87i%20od%20CA.pdf>)

Slika 29. Merlići od CA, zbornica pjesama labinjanske cakavice (izvor: <http://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>) 21. listopada 2022.

Slika 30. Naše besedice – slikovnica rječnik

(izvor: <http://labin.hr/Files/201512/NASE%20BESEDICE%20KORICE.pdf>) 21. listopada 2022.

Slika 31. Čakuloda na Turjone (Izvor: <http://mreza.hr/stranica?p=neda-milenkovski---recenzije-df97>), 21. listopada 2022.

Slika 32. Gonan po nase, Rječnik labinskog govora (izvor: izvor: <https://www.labin.com/lcplus/gonan-po-nase-marijan-milevoj-149>), 21. listopada 2022.

Slika 33. Moje prve domoće besedi (izvor: <https://www.labin.com/vijesti/na-monte-libricu-predstavljena-slikovnica-lesica-tancunica-i-domicine-kokosi-42781>) 20. siječnja 2024.

Slika 34. Lesica Tancunica i Domicine kokoši (izvor: <https://www.labin.com/vijesti/na-monte-libricu-predstavljena-slikovnica-lesica-tancunica-i-domicine-kokosi-42781>), 20. siječnja 2024.

Slika 35. Slikovnica Kovar Morko (Izvor: <https://www.labin.com/vijesti/na-monte-libricu-predstavljena-slikovnica-lesica-tancunica-i-domicine-kokosi-42781>), 20. siječnja 2024.

Slika 36. Dvojezična ploča

(izvor:https://it.wikipedia.org/wiki/Segnaletica_bilingue#/media/File:Road_signs_bilingual_Bretton_in_Quimper.jpg) 11. veljače 2024.

Slika 37. Primjer natpis ploča na irskom jeziku

(Izvor:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Bilingual_welcome_sign_Newry.jpg), 11. veljače 2024.

SAŽETAK

Labinjanska cakavica i borba protiv zaborava tog specifičnog dijalekta istražuje koliko je on postao bitan dio nematerijalne kulturne baštine Hrvatske. U radu se analizira povijesni i jezični kontekst ovog dijalekta, ističući njegovu važnost kao kulturnog identiteta i sredstva komunikacije za lokalno stanovništvo u Labinu i okolnim područjima. Poseban naglasak stavljen je na strategije i aktivnosti koje se provode radi očuvanja i revitalizacije ovog dijalekta te borbe protiv njegovog postupnog nestanka. Kroz interdisciplinarni pristup, rad ispituje ulogu obrazovnih institucija, medija i lokalne zajednice u promicanju svijesti o važnosti očuvanja labinjanske cakavice kao dijela kulturnog nasljeđa Republike Hrvatske. Kroz studiju slučaja i analizu relevantnih podataka, rad donosi zaključke o trenutačnom stanju i izazovima s kojima se suočava ovaj dijalekt te predlaže moguće smjernice za buduće aktivnosti u očuvanju i revitalizaciji labinjanske cakavice kao nematerijalne kulturne baštine Hrvatske.

U zaključku diplomskog rada ističe se važnost razumijevanja i zaštite labinjanske cakavice kao izazova koji zahtijeva hrabrost i predanost. Naglašava se kako poznavanje predaka, izvorne kulture te prošlosti i zavičaja predstavlja ključno pitanje. Labinščina se izdvaja povijesnim i društvenim događajima koji su je oblikovali kroz stoljeća.

Republika je ostavila dubok trag kroz borbu protiv fašizma i promicanje ideala ravnopravnosti.

Autori poput Marijana Milevoja, Elis Lovrić i drugih su svojim radom ostavili pisani cakavski trag, čime su omogućili pristup cakavici kroz različite književne forme.

Nadalje, labinjanski autori pokazali su svoj spisateljski dar, koji premašuje puko nasljeđivanje zavičajnoga govora. Kroz proučavanje cakavice shvatila sam koliko je snažno utjecala na identitet i kulturu Labinjona te koliko je bitno prenošenje nematerijalne kulturne baštine sljedećim generacijama. Na taj način ne čuvamo samo riječ, već i bogatu kulturu i identitet Labinjona.

ABSTRACT

The exploration of Labinian Cakavica and the struggle against the oblivion of this distinctive dialect delves into its significance as an integral part of Croatia's intangible cultural heritage. The study scrutinizes the historical and linguistic context of this dialect, accentuating its importance as a cultural identity and a means of communication for the local population in Labin and surrounding areas.

Special emphasis is placed on strategies and initiatives aimed at preserving and revitalizing this dialect, and combating its gradual disappearance. Through an interdisciplinary approach, the study examines the role of educational institutions, media, and local communities in raising awareness about the importance of safeguarding Labinian Cakavica as a component of Croatia's cultural legacy. By conducting case studies and analyzing pertinent data, the study draws conclusions regarding the current status and challenges faced by this dialect, while proposing potential guidelines for future endeavors in preserving and rejuvenating Labinian Cakavica as Croatia's intangible cultural heritage.

In the conclusion of the thesis, the significance of understanding and safeguarding Labinian Cakavica is underscored as a challenge that demands courage and dedication. It highlights the importance of familiarity with ancestors, native culture, and the region's history as pivotal. Labin's distinctiveness is delineated through historical and societal events shaping it over the centuries. The Republic has left a profound legacy through its anti-fascist struggle and advocacy for equality ideals. Authors like Marijan Milevoj, Elis Lovrić, and others have left a written legacy in Cakavica, enabling access to it through diverse literary forms.

Furthermore, Labinian authors have demonstrated their literary prowess, surpassing mere inheritance of vernacular speech. Through the study of Cakavica, the researcher has realized its profound impact on Labin's identity and culture, emphasizing the importance of transmitting intangible cultural heritage to future generations. In doing so, it's not just the words that are preserved, but also the rich culture and identity of Labin.

Patrizia Paolasini, prof. engleskog i talijanskog jezika